

INFORMAČNÍ VĚSTNÍK č. 43 (1/2017)

zapsaného spolku

EXULANT

Milí čtenáři,

na počátku tohoto věstníku a zároveň ještě stále na počátku roku 2017 Vám přeji, aby Boží milost a pokoj Vás provázely po všechny dny tohoto roku.

Minulým číslem našeho věstníku jsme se na Vás obrátili s prosbou, týkající se finanční konference „Exulanti, vyhnanci a uprchlíci“. Na počátku tohoto věstníku je třeba vyjádřit Vám velké díky za to, že jste prosbu vyslyšeli a konference se mohla konat. Vy, kteří jste se zúčastnili, jste si obrázek udělali sami a ostatní budou mít možnost se s náplní konference seznámit ve sborníku, který připravujeme k vydání.

Ačkoliv je rok 2017, řada příspěvků v tomto čísle se týká ještě různých výročí, vztahujících se k roku 2016. Do loňských čísel se nevešly.

V roce významného 500. výročí zveřejnění 95 tezí Martina Luthera ve Wittenbergu chceme náš pravidelný zájezd věnovat místům, spojeným s tímto reformátorem. Bližší informace jsou v tomto věstníku.

V letošním roce se bude konat konference a členská schůze spolku v Šumperku. Členská schůze bude volební. Prosíme Vás, abyste se zúčastnili a zejména prosíme mladší členy spolku, aby se zapojili do jeho vedení.

Upozorňujeme, že máme k dispozici česko – německo – polskou knihu Bernda Radetzského „Husinec“ stručně pojednávající o historii exulantského sboru v pruském Slezsku. Cena je 130,- Kč + poštovné. K dispozici jsou i knihy Edity Štěříkové „Běh života českých emigrantů v Berlíně v 18. století“, „Stručně o pobělohorských

exulantech“, „Zelów“ „Moravské exulantky v obnovené Jednotě bratrské“ a „Více sluší poslouchati Boha než lidí“. Knihy si můžete objednat na adrese: Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 778/4, 149 00 Praha 415 nebo pavel.cap@email.cz.

Jan Bistranin

PŘÍCHOZÍ A PODRUZI

Čtení: Židům 9, 27-28: *A jako každý člověk jen jednou umírá, a potom bude soud, tak i Kristus byl jen jednou obětován, aby na sebe vzal hříchy mnohých; po druhé se zjeví ne už kvůli hříchu, ale ke spáse těm, kdo ho očekávají.*

Text kázání: Žalm 39, 13b: *Nebo jsem přichozí a podruh u tebe, jako i všickni otcové moji.* (kralický překlad)

1. Bůh k nám mluví skrze Bibli

Milí přátelé, bratři a sestry, slyšeli jsme text z knihy žalmů. Řada lidí si klade otázku: A co jsou to vlastně ty žalmy? Na takovou otázku můžeme odpovědět různě:

- a) Žalmy = žalozpěvy. Ano, tak to může být. Vždyť mnohé žalmy skutečně takovými žalozpěvy jsou. Člověk si prostě uvědomí svůj hřích a je mu to líto, že nežije tak, jak by si to Pán Bůh přál. A tak tu svoji lítost vloží do žalmu jako do žalozpěvu.
- b) Žalmy = chvalozpěvy. Ano, i tak to může být. Vždyť mnohé žalmy takovými chvalozpěvy jsou. Člověk si prostě uvědomí, že Svatý Bůh nám chce odpustit naše hříchy. A Bůh nám hříchy skutečně odpouští. A tak člověk z vděčnosti zpívá chvalozpěvy.

- c) Žalmy = zpěvník písní. Ano, i toto může být pravda. Vždyť mnohé žalmy se už v dobách Starého zákona zpívaly při bohoslužbách. A i dnes máme v našich zpěvnících žalmy zhudebněny a moc rádi je zpíváme.
- d) Žalmy = modlitby. Ano, i to je pravda. Lidé se mohou modlit vlastní slovy, mohou se modlit třeba Otčenáš; ale klidně se mohou modlit i žalmy. Jsou to dobré modlitby a Boží lid se modlí žalmy už 3.000 let.
- e) Ale především, drazí přátelé, a to chci zdůraznit, ŽALMY = BOŽÍ SLOVO. Stejně jako celá Bible je Boží slovo. Bible není mrtvá kniha, ale živé Boží slovo. Ano, a skrze tuto knihu Bůh mluví do našich životů. A říká nám tam pravdu. Pravdu o Bohu, že je Svatý, milující a trpělivý. Pravdu o tom, že Bůh je nejen soudce, ale také Spasitel a Zachránce. Bůh je naděje nás všech. A skrze Bibli nám Bůh říká pravdu i o člověku: že jsme všichni lidé hříšní a že potřebujeme odpuštění. A především nám říká o tom, co pro nás udělal Pán Ježíš: dal svůj život v oběť smíření za naše hříchy.

A proto je dobré Bibli číst – každý den. Já čtu Bibli už desítky let každý den. A Bible je pro mě zdrojem radosti a naděje. V ní se snažím najít odpověď na všechny otázky v mém životě. Povzbuzuji vás, milí přátelé, abyste i vy četli Bibli každý den. A nejen to. Je taky moc dobré chodit do nějakého křesťanského sboru. Tam jsou lidé jako my, kteří také přemýšlejí o Božím slově a snaží se věci z Bible uvést do svého vlastního života.

2. Kdo je to podruh?

Nebo jsem přichozí a podruh u tebe, jako i všickni otcové moji.

Edita Štěříková píše v jedné své knize, že když v jednom emigrantském sboru ve Slezsku v roce 1847 slavili 100 let výročí založení sboru, tak tam měli jako hlavní nápis právě tento verš. Všichni jsme jen podruzi a přichozí, stejně jako naši otcové. Autorem tohoto žalmu je král David. Ten měl zvláštní život. Z původního povolání „pasák ovcí“ se

stal nakonec králem. Ale jeho srdce zůstalo stále pokorné. I on se cítí pouze podruhem v Božích očích. To slovo „podruh“ už se dnes moc nepoužívá, ale my to slovo přece známe. Podruh – to je totiž zemědělský dělník bydlící v podnájmu nebo nájmu u svého zaměstnavatele, tedy u sedláka, u hospodáře. Bratři a sestry, takový podruh vůbec nic neměl. Když jsem četl některé knihy od Edity Štěříkové o našich předcích, tak tam jsem se dočetl, že někteří byli sedláci, tedy měli dům a polnosti. Někteří byli chalupníci, tedy měli jenom dům, ale neměli polnost; živili se zpravidla řemeslem. A pak tam byli i ti úplně nejchudší – to byli právě ti podruhové. Ti neměli vůbec nic, ani polnosti ani dům. A bydleli v nájmu u sedláka, u kterého pracovali.

Vidíte? – A král David tady sám sebe nazývá podruhem. V Božích očích nic nemáme. Všichni jsme odkázáni na Boží milost. Všichni jsme přišli nazí na tento svět a také z něj nazí odejdeme. A najednou se nám tu před očima objevuje otázka „Kde budeme po smrti?“ – Milí přátelé, před pár lety jsem dělal záznam vzpomínek jednoho reemigranta z našeho sboru. Je mu 88 let – a ten si celý život pamatoval, jaký verš visel u nich v modlitebně, když byl ještě dítě: „Kde strávíš svou věčnost?“ „Wo wirst du deine Ewigkeit verbringen?“

A o to jde, milí přátelé i v našich životech. „Kde strávíš svou věčnost?“ Bude tvá věčnost v Boží přítomnosti anebo ve věčném oddělení od Boha? – Možná si s tím nejsi jist, možná si nejsi jistá. Já vám řeknu, kde se o tom rozhoduje. To nebude až po smrti, ale o tom se rozhoduje zde a za našeho života:

– Každý, kdo už zde na tomto světě svůj život nasměroval na Boha, kdo v pokoře uznává, že je v Božích očích jen podruh a přichozí, kdo přiznává své viny a prosí Ježíše za odpuštění, ten smí očekávat Boží smilování a Boží přítomnost po celou věčnost.

– Ale každý, kdo na tomto světě nasměroval svůj život jen na pozemské věci, kdo si zakládá na svém životě a na svém majetku, kdo nenasměroval svůj život na Pána Ježíše,

ten se prostě mine cílem. Ten se rozhodl pro život bez Boha na tomto světě; tak bude bez Boha i na věčnosti.

3. Jak žijeme my dnes?

Mnoho lidí v dnešní době žije tak, jako kdyby žádná věčnost nebyla. Žijí si po svém a na Boha moc nemyslí. Ale takhle to bylo odjakživa, milí přátelé. Když naši otcové před 100, 200 či 300 lety odcházeli kvůli víře do ciziny, tak tehdejší většina společnosti je nechápala. I tehdy i dnes ostatní lidé žili jinak: Zabydlovali se na této zemi, jako kdyby tady měli žít navěky. Ale naši otcové byli jiní: oni tady nechali svůj majetek a své zajištění. Oni měli víru, která je mnohem cennější než pachtění po pozemských věcech. Oni riskovali smrt, aby se mohli dostat do země, kde mohli svobodně vyznávat svou křesťanskou víru. Oni si uvědomovali, že v Božích očích jsou jen podruhem a příchozím. Že v Božích očích nic nemají a že musí spoléhat jen na Boží milosrdenství. A oni těmi podruhy často byli doslova – i v těch místech, kam jako emigranti přišli. A horko těžko tam pak po generace budovali své domy, své vesnice, své kostely a modlitebny. Víra jim byla dražší než jejich majetek a zabezpečení. A komu věřili? – Měli stejnou víru jako my dnes: Věřili v Pána Ježíše Krista, Božího Syna, který zemřel za naše hříchy. Boží slovo říká: „Vyznáš-li svými ústy Ježíše jako Pána a uvěříš-li ve svém srdci, že ho Bůh vzkřísil z mrtvých, budeš spasen.“

Milí přátelé, „Kde strávíš svou věčnost?“ – ta otázka stále leží před každým z nás. Víme to, anebo si nejsme jisti? Možná jsi kdysi věřil či věřila, ale pak jsi na víru postupem času tak nějak zapomněl či zapomněla. Možná si nejsi jist(a), jak to s tebou vlastně je. Teď je čas o tom přemýšlet, je čas ke smíření s Bohem, dnes je den spasení.

Pán Ježíš nás všechny miluje. Ať vám Pán Bůh všem požehná. Amen.

Mikuláš Zoubek

SETKÁNÍ V TRPÍSTECH 2016

V nedělní odpoledne 28. 8. 2016 se sešli z různých koutů země reemigranti, jejich potomci, ale i další členové protestantských církví nebo jen sympatizanti na hřiště do Trpíst. Hlavním bodem programu byly společné bohoslužby. Kázáním posloužil bratr MUDr. Mikuláš Zoubek z Kraslic, jehož kázání je v úvodníku tohoto věstníku. Měli jsme z něho užitek nejen tam, ale věříme, že i ten, kdo ho bude číst a o něm přemýšlet.

Společně za doprovodu keyboardu jsme zazpívali několik písní z evangelického zpěvníku a smíšený pěvecký sbor z Kynšperka spolu se Sekerskými program obohatili několika písněmi. Svědectvím o svém životě a důležitosti rozhodnutí se pro život víry a s jeho důsledky pro život nám posloužil kazatel BJB br. Kuc. Závěrečné požehnání přednesl br. farář Korpa. Br. Zoubek vyzval k možnosti rozhovoru ve věcech víry po skončení bohoslužeb na místě k tomu určeném. I za to jsme vděční.

Každým rokem je také vzpomenu na ty, kteří nás předešli na věčnost, o kterých víme (Helmut Braha z Trpíst, Rut Haslerová ze Tří Seker, Konrád Knorrek z Kynšperka). Také jsme vzpomněli na Emu Ochrimkovou, z Trpíst, která v té době byla v LDN v Plané, nyní leží v Domu pro seniory v Tachově.

Scházíme se nejen k posílení naší víry, ale i k radosti, že se můžeme sdílet s těmi, které známe nebo se seznámíme a můžeme navázat nová přátelství v bratrské lásce a vděčnosti jako tělo Kristovo.

Vzávěru setkání nikdy nechybí dostatek dobrot i nápojů. Dík patří všem, kteří vždy s sebou tyto věci přinesou. Díky také patří za vykonanou sbírku, která z rozhodnutí sboru ve Stříbře byla odeslána spolku Exulant. Jistě i dík za organizaci akce, přípravu místa i za konečný úklid. V neposlední řadě i dík obci Trpísty, která ochotně toto místo poskytuje. Vždy, asi už 20 let, kdy se setkáváme, nám počasí přálo. Sešlo se nás bezmála 100. Za to vše patří dík našemu Pánu.

Alena a Rudolf Brahovi

OHLÉDNUTÍ ZA KONFERENCÍ „EXULANTI, VYHNANCI A UPRCHLÍCI“ V LITOMYŠLI

Myšlenku zorganizování konference vnukla EXULANTU historička Edita Štěříková. Autorka několika publikací o náboženském exilu ovšem netušila, do jaké šíře se to rozvine. Také nikdo před více než rokem nevěděl, do jakých souvislostí se dostane název konference v době, kdy se uprchlictví stává zásadním evropským tématem. Proto také dostali v programu prostor křesťanští uprchlíci z Barmy, kteří do Čech přišli v letech 2008-2010. Hlavní důraz, jak čteme v úvodním slovu konferenční knížky, byl kladen především na český a moravský náboženský exil, k němuž docházelo po bitvě na Bílé hoře roku 1620. Spolek Exulant chtěl i touto konferencí dodat nové impulzy k badatelskému úsilí v této oblasti. V současnosti si také připomínáme, že uplynulo 70 let od poválečné reemigrace a s tím související odsun německých evangelíků. I proto se konference účastnili také zástupci Společnosti Johannes-Mathesius-Gesellschaft. V Litomyšli zazněly přednášky historiků i teologů, někdy i s osobní exilovou zkušeností (např. Mag. Oskar Sakrauský z Rakouska). Nemohu zde jmenovat všechny přednášející, v každém případě, ať už byli z Německa, Rakouska, z Polska nebo z České republiky, obohatili posluchače svým přístupem k tématům. Ostatně všichni zájemci si budou moci v první polovině roku 2017 zakoupit sborník s proslovenými přednáškami, jehož součástí bude i CD s fotodokumentací konference a prezentací spolku Exulant, jež zmapuje více než dvacet let jeho činnosti.

V průběhu tří konferenčních dnů se v Litomyšli vytvořila atmosféra hodná takového setkání. Ovšem ne samými přednáškami živ je posluchač. Organizátoři setkání nám připravili i několik mimořádně krásných hudebních zážitků: hornový kvartet Fakulty umění Ostravské univerzity nejen zahájil konferenci českou hymnou, ale měli jsme potěšení slyšet ho ještě dvakrát, mimo jiné na arkádách zámku; dále Trio Eufonico potěšilo posluchače hudbou barokní i současnou a konečně skvělé Zvonky

dobré zprávy pod vedením J. Wiery Jelinek zarámovaly sobotní slavnostní večer v kostele Církve bratrské, při němž spolek Exulant udělil jedno čestné členství a jedno ocenění bratřím z Polska.

Do programu byla zařazena i komentovaná prohlídka Zámeckého návrší a centra Litomyšle.

Důležitým rámcem tří denního setkání byla úvodní bohoslužba s kázáním br. Synodního seniora Daniela Ženatého a nedělní ekumenická bohoslužba ve zcela zaplněném chrámu Nalezení svatého kříže. V úvodu nás pozdravil litomyšlský římskokatolický titulární biskup Pavel Konzubula a mně nedá, abych zde neuvedla to, co jsem si z jeho pozdravu poznamenala. Hovořil o třech projevech duchovního života: 1. Přijmout skutečnost, že víra těch druhých může být jiná a respektovat to; 2. Správně se modlit – mnohdy se lidé modlí a přitom dluží někomu odpuštění. Máme se tedy snažit, aby naše modlitba měla rozměr odpuštění; 3. Projevem duchovního života je rovněž nebát se mluvit o osobní zkušenosti s Bohem. Kázáním posloužil bratr Dirk Stelter, vrchní církevní rada Evangelische Kirche in Deutschland.

Do velkého kruhu při Večeři Páně vstoupili bratři a sestry různých vyznání, a pro mne to tentokrát bylo mimořádné a dojemné i v tom, že na stole Páně vedle tří kalichů byl připraven k podávání vína i krásný, téměř devadesát let starý kalich a konvice na víno, které používal při vysluhování v mé rodné Michalovce na Volyni náš tatínek, tehdejší kazatel evangelického sboru.

Návštěva Růžového paloučku byla jen logickým završením celé konference.

Doufali jsme, že naše setkání bude zaštiťováno tím, který je nad námi, a zároveň jsme vděční osobnostem i větším celkům, které převzaly záštitu zde na zemi i všem, bez jejichž finanční podpory by to bylo daleko složitější. Byli jsme vděční za to, jak se k organizaci konference postavilo město Litomyšl i vedení Evropského školicího centra, hlavního dějiště setkání, stejně jako místní církve.

Co tedy říci na závěr? SOLI DEO GRATIA.

Rut Nývltová

Výňatky z kázání Dirk Steltra

Skutky apoštolů 11, 19-21 a 13, 1-3

„Exulanti, vyhnanci a uprchlíci“, tak zní téma této konference. Byl to právě *útěk*, který umožnil, že zde ve střední Evropě, ať už jsme Češi, Poláci nebo Němci, smíme věřit v Ježíše Krista; že jsme ve víře v Něj mohli najít oporu a směr a že z této víry můžeme žít. První stoupenci Ježíše Krista byli Židé ve vzdáleném Jeruzalémě.

1. První rozšíření křesťanství skrze pronásledování a útěk

Byl to právě útěk před pronásledováním v Jeruzalémě, v době kdy byl apoštol Štěpán ukamenován. Tehdy chtěly vlivné kruhy vymýtit víru v Ježíše Krista. Některé vedl útěk do syrského města Antiochie. Tak založili novou církev.

Co zapříčinilo to, že dnes lidé ve střední Evropě mohou být křesťany? Byl to útěk do Antiochie a založení tamní církve, a objev, který učinila tamní církev, a to, co po něm následovalo.

Zprávu o tom čteme ve Skutcích apoštolů. „*Ti pak, kteříž se byli rozprchli, příčinou soužení, které se bylo stalo pro Štěpána, přišli až Fénicen a Cypru a do Antiochie*“ (Sk 11, 19b - Bible kralická). Pronásledování mělo vymýtit víru v Ježíše Krista. Ale to, co pronásledovatelé plánovali, nevyšlo. Spíše dosáhli protikladu. Pronásledování utíkali a přinášeli víru v Ježíše Krista na další místa – např. na území dnešního Libanonu, na ostrov Kypr a do syrské metropole Antiochie.

2. Multikulturní církev v Antiochii

Církev, která v Antiochii vzniká, je zvláštní církev. O jednom důvodu čteme ve 26. verši: „*a právě v Antiochii byli učedníci poprvé nazváni křesťany.*“ Pojmenování křesťané a křesťanky, jak se dnes označujeme, pochází z tohoto syrského města. Dalším důvodem je, že v této církvi roste poznání, které bude rozhodující pro celé církevní dějiny.

Do této církve ve světovém městě Antiochii přivádí křesťan Barnabáš pocházející z Kypru člověka, kterého by tady dříve nikdo

neočekával: Saula, který v době kamenování Štěpána celou svou silou křesťany pronásledoval. Před Damaškem se Saulovi zjevil vzkříšený Kristus a Saul se k němu obrátil. Tohoto Saula, který byl později nazván Pavel, přivádí Barnabáš do církve v Antiochii a zůstane tam jeden rok. Kromě Barnabáše a Saula známe jménem tři další křesťany v této církvi. Přečteme si z kapitoly 13. verše 1-3: „*V Antiochii byli v církvi proroci a učitelé: Barnabáš, Simeon zvaný Černý, Lucius z Kyrény, Manahem, který býval druhem tetrarchy Heroda, a Saul. Když konali bohoslužbu Pánu a postili se, řekl Duch svatý: "Oddělte mi Barnabáše a Saula k dílu, k němuž jsem je povolal." A tak po modlitbách a postu na ně vložili ruce a vyslali je k dílu.*“

Je zde představeno pět mužů sjednocených v půstu a modlitbách jako kdyby byli staří přátelé. Ale Barnabáš pochází z Kypru (Sk 4, 36) a Pavel pochází původně z Tarsu v Malé Asii.

O Manahemovi se říká, „že byl vychován s tetrarchou Herodem“. Vyrostl tedy v Jeruzalémě. Simeon byl zvaný „Niger“, což pochází z latinského „černý“. Je tedy černoš, Afričan. A nakonec Lucius z Kyrény, dnešní východní Libye.

Zjišťujeme, že těchto pět mužů, kteří zde spolu slaví v úzkém kruhu Bohoslužbu, pochází ze zcela odlišných krajin. Nesjednocuje je jejich původ, nýbrž jejich víra: jsou to židé, kteří věří v Ježíše Krista jako svého Pána. Dnes bychom to nazvali jako multikulturní církev, která vznikla v důsledku migrace.

3. Inovace skrze migraci: Církev Ježíše Krista z Židů a pohanů

Ti, kteří uprchli z Jeruzaléma, „*přišli až do Fénicen a Cypru a do Antiochie, žádnému nemluvíce slova než samým toliko Židům... A byli někteří z nich muži z Cypru a z Kyrény, kteříž přišedše do Antiochie, mluvili Řekům, zvěstujícíce Pána Ježíše. A byla ruka Páně s nimi, a veliký počet věřících obrátil se k Pánu*“ (Sk 11, 20-21). To je neslýchané: Někteří v Antiochii kázali evangelium také pohanům. Tito migranti přinášejí něco nového, a to s úspěchem – církev roste. Tato jedna církev Ježíše Krista je společenství Židů a pohanů, kteří věří v Ježíše Krista.

4. Vyslání do Evropy – do Asie skrze Afričany a Asiaty

„Posláni tedy Duchem svatým.“ Tato první misijní cesta vedla Barnabáše a Saula do Malé Asie a na Kypr. A druhá vede Saula, který je mezitím nazván Pavel, přes Bospor do Evropy.

5. Pouto křtu od Lýdie až k nám

První místo na evropské půdě jsou Filipy. Obchodnice s purpurem Lýdie i všichni z jejího domu se nechávají pokřtít.

POZVÁNKY

Akce EXULANTA:

- ◆ **4. 2. 2017** – IX. ročník Memoriálu J. A. Komenského v Žacléři; sraz v 11.00 hodin u železniční zastávky
- ◆ **5.-7.5.2017** - zájezd Exulanta do Wittenbergu – viz informace na konci věstníku
- ◆ **20. 8. 2017** – setkání nejen reemigrantů na hřišti v Trpístech u Stříbra ve 14.00 hodin
- ◆ **7.-8. 10. 2017** – konference a členská schůze spolku Exulant v Šumperku, fara ČCE, Revoluční 8

Doporučené akce:

- ◆ **18. 3. 2017** - seminář pro učitele a zájemce o dějepis, český jazyk a společenské vědy v Pardubicích na téma „Proměny civilizací kolem Středomořího a v Evropě“; přednáší doc. Eva Melmuková, pořádá VERITAS
- ◆ **21. 6. 2017** - pietní shromáždění k uctění památky 27 popravených představitelů českého odboje na Staroměstském náměstí v Praze;
- ◆ **1. 7. 2017** – noční setkání na Kalichu u Železného Brodu (Ochranovský seniorát)
- ◆ **2. 7. 2017** – Husova slavnost na Kalichu u Železného Brodu (Ochranovský seniorát)
- ◆ **2. 7. 2017** - setkání na Růžovém paloučku u Litomyšle (Spolek přátel Růžového paloučku).

VYHNÁNÍ PRO SLOVO BOŽÍ

Dějiny českého sboru v Drážďanech od vystěhování do současnosti.

Předmětem přednášky je skupina osob, ve starém rezidenčním městě Drážďany dnes už do drtivé míry vymizelá. Mám na mysli české náboženské uprchlíky ze 17. a 18. století, kteří právě v Drážďanech mají obzvlášť dlouhé a bohaté dějiny. Povedu vás v příští hodině do věku nesnášenlivosti. Budeme se pohybovat v době, kdy se věřilo, že pouze jednotná církev zaručí vnitřní klid, a tím i politickou a hospodářskou stabilitu země. Podle této zásady byli od 16. do 18. století v celé Evropě mnozí nuceni pro svou víru opustit domov. Už od svých současníků dostali náboženští uprchlíci název „exulanti“.

Začít však chci otázkou, jak vlastně mohlo dojít k tomu, že se mohla konfesně vázaná migrace rozvinout až do masového fenoménu. I ve středověku byli poddaní jiného vyznání pronásledováni a vyháněni. Avšak teprve v rámci protestantské reformace nabyla emigrace z náboženských důvodů masové podoby – a to důsledkem rozdělení latinského křesťanství do tří velkých vyznání – katolíků, luteránů a reformovaných.

Jelikož byl celostátně jednotné církvi tehdy přisuzován tak velký státotvorný význam, odmítala většina panovníků evropských zemí na svých územích soužití různých věroučných směrů. Navíc bylo poddaným nařizováno, ke které ze tří konfesí se mají hlásit. Kdo tomuto příkazu nevyhověl, měl na vybranou z několika alternativ: Nejprve panovník té či oné země usiloval o to, aby poddaní jiné víry prostě přestoupili k víře „pravé“. Kdo nemohl tento požadavek spojit se svým svědomím, tomu zbyla jen emigrace – nebo náboženská přetvářka pro okolí. Bez ustání docházelo k vyobcovávání osob jiné víry – a to jak na evangelické, tak i na katolické straně. Většího rozsahu však dosáhla konfesně motivovaná migrace tam, kde panovník země zastával katolickou víru, zatímco část poddaných se obrátila k protestantismu. Nucená rekatolizace části obyvatelstva jiné víry vedla k tomu, že

vystěhovalectví kvůli náboženskému přesvědčení dosáhlo do té doby nevídaného rozsahu.

Zde bych rád upozornil jen na nejvýznamnější příklady: první početně významné skupiny, kterých se to týkalo, byli protestanté v habsbursko-španělském Nizozemí. Bez mála 100 tisíc osob tu muselo v 16. století opustit svůj domov. Nizozemce následovalo od konce 16. až do konce 18. století několik set tisíc evangelických poddaných z habsbursko-rakouských území – tedy už zmínění čeští a rakouští exulanti. Další méně známá skupina uprchlíků víry pocházela z Francie. Po roce 1685 zde došlo k emigraci až 200 tisíc reformovaných poddaných, tak zvaných hugenotů. Poslední větší (byť početně s dvaceti tisíci osobami značně menší) vyobcování vedlo k salcburské emigraci v letech 1731/32. Na rozdíl od dnešního stavu Salzburg tehdy ještě nepatřil k Rakousku, ale byl samostatným územím s arcibiskupem jako panovníkem. Právě protestantům, vyobcovaným salcburským arcibiskupem, byla tehdy věnována do té míry nevídaná pozornost. Všechny velké noviny zmiňovaly tehdy jejich osud, a snad každá protestantská obec, přes niž táhli Salcburčané, to zaznamenala slovem i obrazem.

Konfesionální vystěhovalci v Sasku

Následky celé této migrace, spojené s vyznáním, byly cítit i v Saském kurfiřtství. Zejména pro uprchlíky víry ze sousedních zemí České koruny se stalo Sasko novým domovem, anebo sloužilo jako významná tranzitní země. Nizozemci, Francouzi a Rakušané se naopak jen v menším počtu usadili v luteránsky ortodoxním Sasku. I Salcburčané zpravidla jen přecházeli saské území. Hugenoté, jako neluteránsky zaměření, podléhali dokonce ještě přísnějším omezením – pouze v prostředí lipského veletrhu a drážďanského dvora se mohl etablovat malý reformovaný sbor.

Pro kurfiřtství Sasko jsou významní především vystěhovalci z českých zemí – z Českého království a s ním úzce spojeného Markrabství moravského a Vévodství slezského. Obě markrabství Horní a Dolní Lužice naopak

hrála i jako vedlejší země České koruny zvláštní roli. Důvodem této situace bylo to, že protestantský saský kurfiřt na začátku třicetileté války podporoval katolického císaře a zároveň českého krále Ferdinanda II. Protože císař nemohl saského kurfiřta Johanna Georga I. za jeho vojenskou podporu odškodnit, zastavil mu v roce 1623 území Lužice a v roce 1635 mu je převedl definitivně. Jako jediné habsburské území se Lužice zachránily před rekatolizací a v následné době se staly významným útočištěm českých protestantů.

Tím už trochu předbím. Důležitá je především skutečnost, že v habsburské říši koncem 16. století nebyli protestanté menšinou. V Rakousku byla přibližně polovina poddaných evangelická, v Čechách, na Moravě a v Uhrách to byla převážná většina. Habsburky prosazená rekatolizace jejich zemí se jevila jako zdoluhavý proces, který probíhal na jednotlivých územích v časových posunech a v různé intenzitě. Ani v roli panovníků, králů nebo císařů, nemohli Habsburkové jen tak své nekatolické poddané přinutit ke změně jejich víry. I oni museli dodržovat příslušné náboženské dohody. Proto bylo třeba nejdříve porušit tuto právní zásadu. V Čechách k tomu nastala příležitost v roce 1618 povstáním českých stavů proti Ferdinandovi II. Začátkem byla známá pražská defenestrace, kdy byli katoličtí místodržitelé krále svrženi z okna pražského hradu. Tím evangelické stavy zahájily v Čechách povstání proti královým snahám o rekatolizaci země. Jelikož defenestrace byla zároveň počátkem vojenské konfrontace, je považována za začátek třicetileté války. Přesně dva a půl roku tehdy potřeboval český král Ferdinand II., který byl mezitím jmenován císařem, aby zvítězil. Vědom si své nové politické moci, necítil se už povinen poskytovat nadále českým rebelům náboženskou svobodu, kterou jim povolovali jeho předchůdci. Místo toho prohlásil katolickou víru za jediné státní náboženství. Mezi lety 1621 a 1627 byly všechny vrstvy obyvatelstva vyzvány, aby buď přestoupily na katolickou víru, nebo se vystěhovaly ze země.

Uskutečnění tohoto příkazu trvalo léta. U šlechty a dobře kontrolovatelných královských

měst ho bylo možno prosadit do začátku třetího desetiletí 17. století. Na venkově se naopak rekatolizace prosadila až po válce, od roku 1650. V různých částech území se protestantismus dokázal udržet potají až do svého právního znovuznání koncem 18. století. Tito kryptoprotestanté – anebo jak se jim říkalo – tajní protestanti emigrovali až do poloviny 18. století v různých větších a menších vlnách. Teprve v roce 1781 ukončil císař Josef II. oficiálně habsburskou politiku rekatolizace. Pro všechny tyto české emigranty nepředstavovalo sice sousední kurfiřtství Sasko jedinou zemi k vystěhování – delší dobu však byla nejdůležitější. Na rozdíl od pozdější emigrace do Braniborska/Pruska, nezaložilo těchto až 50 000 exulantů v tehdy už hustě osídleném Sasku zpravidla žádné nové obce nebo části obcí. Spíše se usazovali v již stávajících osídleních. Pouze ojediněle docházelo k zakládání nových obcí, přičemž nejvýznamnějším příkladem bylo po saském kurfiřtovi pojmenované město Johanngeorgenstadt.

Imigrace do Drážďan, sociální struktura imigrantů

Největší přitažlivost mělo pro vystěhovalce saské rezidenční město, a to nejen kvůli svému hospodářskému potenciálu a dobré dopravní dosažitelnosti na Labi. Především v nebezpečných válečných časech hledalo mnoho exulantů ochranu za zdmi nejvýznamnějšího saského opevnění. Drážďany se proto stávaly brzy po bitvě na Bílé hoře v roce 1621 jedním z nejvýznamnějších středisek imigrace. Přitom se zde neusazovali jen Češi. Stejně tak to byli uprchlíci víry z jiných habsburských území: z Rakouska, z Moravy a ze Slezska. S podílem téměř 90% však dominovali výrazně čeští přistěhovalci. Na rozdíl od zobrazení v literatuře tu však exulanti nebyli vždy přijímáni s otevřenou náručí. Právě ve válečných časech byli pro velkou část místního obyvatelstva velmi nevídanou konkurencí. I pro saského kurfiřta Johanna Georga I. byli především čeští přistěhovalci podezřelí, a to nejen z hospodářských důvodů. I vedení státu byli podezřelí z důvodů politických a náboženských. Na jedné straně se totiž mezi

přistěhovalci nacházelo mnoho účastníků Saskem potlačeného stavovského povstání, na druhé straně byli mezi českými protestanty nejen příslušníci požadované luteránsky ortodoxní víry. Právě v Čechách se vytvořilo široké spektrum evangelických směrů víry.

Obzvláště nepříjemná byla pak v roce 1635 opětovná vojenská orientace Saska, když Johann Georg I. přešel od protestantských Švédů ke katolickému císaři. Jelikož mnoho exulantů sloužilo ve švédské armádě – šlechtici dokonce jako vysocí důstojníci nebo generálové – byl tu náhle s rodinami žijícími v Drážďanech nepřítel ve vlastních zdech. Právě z těchto vojensko-politických a náboženských důvodů nechal saský kurfiřt exulanty ve své rezidenci hlídat tak intenzivně, jako v žádném dalším městě. Přistěhovalectví do Drážďan bylo mnoho let spojeno s jeho zvláštním osobním povolením. Díky této neobvyklé přísnosti imigrační politiky, která vedla k velkému množství administrativních úkonů, lze české přistěhovalectví stejně neobvykle do detailů rekonstruovat. Například všichni exulanti byli zaznamenáváni ve zvláštních seznamech přistěhovalců a dotazováni ohledně životních podmínek. Podle prvního seznamu přistěhovalců žilo v roce 1623 ve městě již 70 Čechů, v roce 1637 to už bylo dokonce 700 mužů, žen a dětí. Jen k porovnání: v Drážďanech tehdy žilo kolem 16 – 17 000 obyvatel. S bezmála 700 exulanty v roce 1637 přistěhovalectví vyvrcholilo. Nové české přistěhovalce bylo sice ještě možno doložit do poloviny 18. století, avšak už nikdy jich tu nežilo tolik, jako ke konci třicátých let 17. století.

Jak už bylo řečeno, tuto vlnu vystěhovalectví, která se táhla po dobu přibližně 150 let, si nelze představovat jako stejnoměrný pohyb. Spíše existovaly různé menší a větší vlny, po kterých vždy následovala období na přistěhovalce chudá. Exulanti také netvořili homogenní skupinu, každá z těchto přistěhovalceckých vln byla odlišně sociálně strukturovaná. Nebudu vás dále unavovat detailní analýzou jednotlivých vln přistěhovalectví, chci ale alespoň naznačit z mého pohledu nejvýznamnější zlom. Tuto největší změnu v sociálním složení exulantů lze vidět v období kolem

let 1640/50. Předtím – ve dvacátých a třicátých letech 17. století – se přistěhovali hlavně šlechtici a příslušníci městské horní a střední vrstvy. Každá třetí osoba patřila v době vrcholného přistěhovalectví v roce 1637 ke šlechtické domácnosti.

Koncem třicetileté války se tato situace změnila. Nyní se vystěhovali už skoro výlučně příslušníci nižších městských a venkovských vrstev. Kromě toho vedlo zničení země válkou i následně výrazně zvýšené daně k tomu, že velký počet obyvatel Čech zchudl a do Saska tak přicházeli zcela nemajetní přistěhovalci. Lze proto obecně konstatovat, že čím pozdější byla doba imigrace, tím chudší byli zpravidla i exulanti. V 18. století dokonce musela být velká část přistěhovalců po celá desetiletí podporována z chudinské pokladny, mnoho jich bylo odkázáno na žebrotu.

Avšak nejen u peněz lze zaznamenat výrazné změny – jsou také u jazyka. Do roku 1640 se do Drážďan stěhovali téměř výlučně německy anebo oboujazyčně mluvící exulanti. Nelze opomenout, že Čechy byly tehdy dvoujazyčnou zemí, kde nežilo jen německy anebo jen česky mluvící obyvatelstvo. Pro vzdělané části měšťanstva a šlechty bylo spíše běžné, že ovládali oba jazyky. Teprve od poloviny 17. století se Drážďany stávaly více a více centrem imigrace česky mluvících lidí. Došlo dokonce k vytvoření samostatného česky mluvícího sboru. V době svého rozkvětu tento „český sbor“ tvořilo 200 až 300 členů. Díky tomu se dá předpokládat, že v Drážďanech představovala celková česká imigrace přibližně 2000 až 2500 osob. Jak bylo těchto dva a půl tisíce exulantů integrováno do drážďanské společnosti? Při hledání odpovědi na tuto otázku bych se chtěl soustředit na tři ústřední oblasti, a to právní, hospodářskou a církevní integraci.

Právní integrace

Začínám s právním začleňováním: tedy s oblastí, která i dnes definuje rámcové podmínky pro mnohé další integrační procesy. Saský kurfiřt chtěl z obav o bezpečnost udržet své rezidenční město i nejvýznamnější

město v zemi pokud možno bez exulantů. Již po několika letech však musely úřady připustit, že toto přání není možno uskutečnit – přes veškeré zákazy se stále více a více Čechů v Drážďanech usazovalo. Kvůli obavám z toho, že by se exulanti mohli spolčovat s nepřátelskými mocnostmi, bylo nyní mnohem naléhavěji požadováno, aby se trvale zavázali vůči zemi a kurfiřtovi přísahou věrnosti. Obvykle se takové prohlášení věrnosti a právní integrace prováděly formou přijetí občanského práva. Ne každý exulant však disponoval právními a finančními předpoklady na občanské právo, nemluvě o tom, že šlechta tento způsob kategoricky odmítala jako zcela neodpovídající jejímu společenskému postavení.

Protože exulanti v Drážďanech podléhali mnohem přísnější kontrole než v jakémkoli jiném saském městě, bylo možno u nich prosazovat neobvykle vysokou kvótu osob s občanským právem. Začátkem čtyřicátých let 17. století získaly více než tři čtvrtiny přistěhovalců občanské právo – tak vysoké kvóty nebylo dosaženo ani u domácího obyvatelstva. Díky mimořádné snaze úřadů se tedy mohli usadit v Drážďanech hlavně uprchlíci víry, kteří si zde chtěli definitivně vybudovat novou existenci, a kteří zároveň disponovali k tomu potřebnými finančními prostředky.

Jak neobvykle vysoká byla drážďanská kvóta, ukazuje pohled na sousední město Pirnu. Ačkoliv toto město mělo jen 4000 obyvatel, přijalo dočasně přes 2000 uprchlíků víry. Na rozdíl od Drážďan se zde usadili hlavně exulanti, kteří neměli šanci na přistěhování do rezidenčního města a z nichž mnozí navíc doufali, že se ještě vrátí do vlasti. V roce 1636 proto mělo mezi více než 460 exulant-skými rodinami v Pirně pouze 21 občanské právo, tedy méně než 5%.

S občanským právem byly spojovány nikoliv jen finanční nevýhody, ale také se nabízely enormní výhody. Tak například jen občané s občanským právem mohli kupovat pozemky a domy, anebo jako mistři provozovat řemeslo. Navíc dosáhl každý, kdo se stal občanem, úplné rovnoprávnosti.

V souvislosti s českými exulanty čelilo město Drážďany stále větším problémům, hlavně když se od roku 1650 přistěhovalo stále více Čechů, kteří neměli ani finanční ani právní předpoklady pro nabytí občanského práva. Město tak nejen ztrácelo vysoké příjmy, mělo to i fatální vliv na hospodářské začlenění přistěhovalců, kterému bych se chtěl následně věnovat.

Hospodářská integrace

Právě ve vztahu k začlenění do drážďanského hospodářského života zanechala během třicetileté války českými exulanty dosažená vysoká kvóta nabytí občanského práva výrazné stopy: jako plnohodnotní občané mohli exulanti, stejně jako ostatní, získat postavení mistra nějakého řemesla anebo se stát členem cechu. To dokazuje například široké profesní spektrum, které exulanti během války představovali: od ševce ke krejčímu, přes hodináře, prýmkaře a zlatníků až k lékařům. To se však změnilo s koncem války, kdy se přistěhovalo stále více a více Čechů, kteří z finančních anebo právních důvodů nemohli občanské právo získat. Jim zůstala uzavřena i možnost vykonávat nějakou živnost, a proto bylo možno setkávat se po roce 1650 většinou jen s nádeníky.

Navíc noví přistěhovalci často už ani neovládali němčinu – čímž neměli ani přístup k cechům: to se týkalo ve zvláštní míře členů česky mluvícího „Českého sboru“. Mnoho těchto Čechů si proto pronajalo malý kus půdy a snažilo se vypěstovanou zeleninu prodávat ve městě nebo na přilehlých trzích. Začátkem 18. století byla tato živnost tak výrazná, že se mezi obyvatelstvem mluvilo už jenom o českých zahradnících, dokonce tomu zaměstnání musely být často přizpůsobovány i doby bohoslužeb. Vraťme se ale ještě jednou k výše zmíněným profesím: ty totiž nechávají nezodpovězenou otázku, kde hledat nové inovativní živnosti, kterými exulanti saské hospodářství – alespoň podle literatury – tolik obohacovali. Ani v Drážďanech nelze každopádně takové živnosti doložit. Na to byly sasko-české hospodářské vztahy přes staletí prostě už příliš úzké. Skutečnost, že

exulanti přesto se svými individuálními schopnostmi obohacovali drážďanské živnosti, dokládá stanovisko drážďanské rady. Ta oznamovala začátkem 18. století kurfiřtovi, že od přijetí českého sládky se nejen zlepšilo městské pivovarnictví, ale místní pivo je – cituji – *mnohokrát lepší a chutnější než předtím*.

Ostatně nehledě na to, že exulanti byli během třicetileté války vítanými konzumenty, lze pro válečné období zmínit především dvě oblasti, v nichž exulanti představovali pro úřady velké obohacení. Jednak byli váženi jako kvalifikovaní řemeslníci – za války totiž cechy utrpěli značné ztráty. Jelikož v některých řemeslech dokonce každý druhý mistr zemřel, byla po kvalifikovaných odbornících shánka. A na druhé straně – exulantů bylo zapotřebí jako levné pracovní síly. Podle vyjádření drážďanské rady totiž byli jediní, kdo vůbec ještě byli ochotni pracovat za nízké mzdy na městských staveništích anebo na vinohradech.

V obyvatelstvu byl přitom postoj vůči novým obyvatelům ve složité válečné době značně skeptický. Pro drážďanské obyvatele představovali cizí přistěhovalci nevídanou hospodářskou konkurenci, od které se očekávalo, že město brzy zase opustí. Obzvlášť nepochopitelné pro ně bylo, jak mohou být „*chránění příbuzní*“ tak finančně privilegováni. Bezmála 150 českým rodinám v Drážďanech bylo předhazováno, že berou práci místním občanům, a že jejich vinou jsou stále vyšší a vyšší i ceny potravin. Avšak nejen v hospodářské oblasti to muselo být pro pouze česky mluvící přistěhovalce mimořádně složité. U nich, jako obzvlášť cize působících jedinců, vedly samozřejmě stávající jazykové problémy ještě k úplně jiným problémům. Například v oblasti církevní integrace, ke které se nyní dostávám.

Církevní integrace

S německy mluvícími exulanty z třicetileté války nebyly během církevní integrace problémy. V podstatě bylo od každého přistěhovalce požadováno, aby se přísně řídil v Sasku platným luterským učením. Německy mluvící exulanti byli proto snadno do stávajících

sborů začleňování. Ti málo početní česky mluvící byli odkázáni do sousední Pirny, kde se od roku 1628 konaly české, tedy v českém jazyce vysluhované bohoslužby.

Větší problémy se v církevní oblasti vyskytly teprve, když Švédové v roce 1639 zničili Pirnu, čímž skončily i české bohoslužby. Tehdy nastal pro Drážďany problém, neboť tu výlučně cizojazyčným přistěhovalcům už nemohli poskytnout potřebnou duchovní péči. Navíc se saské církevní vedení obávalo, že by se mezi exulanty mohli bez autorizovaného vedení šířit vlivy, které nebyly v souladu s luterskou ortodoxií.

Proto byl ustanoven luterský duchovní, který směl pro Čechy pořádat soukromé bohoslužby v mateřském jazyce v domě šlechtického člena sboru. Když exulantům přidělený kazatel v roce 1649 zemřel, neprosili Češi o nástupce, ale žádali o povolení pořádat veřejné bohoslužby. Po přímluvě rady města kurfiřt v dubnu roku 1650 jejich přání vyhověl. Exulanti tu tak mohli na Zelený čtvrtek roku 1650 slavit své první bohoslužby. K tomu jim byl přidělen vlastní farář, kterého však museli sami platit. Navíc jim městská rada přenechala k užívání kostel Johanneskirche – malou dřevěnou kapli před pirnenskou bránou.

České bohoslužby byly původně plánovány jen jako přechodné řešení a pomoc při integraci. Jakmile by všichni exulanti zvládli němčinu natolik, aby byli schopni účastnit se regulérních německých bohoslužeb, české bohoslužby měly být zase zrušeny. V roce 1650 nikdo nemohl tušit, že se v dalších sto letech bude vystěhovávat stále více a více Čechů, a že – podobně jako dnes – mnoho přistěhovalců ještě desetiletí po svém příchodu neovládne německý jazyk. Jazyk přece byl pro mnohé z nich to jediné, co si dokázali zachránit ze starého domova, vzdát se ho pro ně také znamenalo ztratit vlastní identitu. Hlavní potřebou českého sboru nyní bylo, aby si mohl zvolit z jazykových důvodů vlastního faráře. Podmínkou však bylo, aby se tento farář řádně držel saského církevního řádu, měl vystudovanou luteránskou univerzitu a byl nutně bilingvní.

Českým farářům byla přiznána jen omezená práva. Jejich působnost se omezovala zpočátku hlavně na to, aby třikrát týdně pořádali bohoslužby v českém jazyce, přibližně jednou za čtyři týdny vysluhovali Večeři Páně a byli připraveni ke zpovědi. V polovině šedesátých let 17. století mohl český farář uvnitř svého sboru pořádat i svatby. Křty a pohřby, stejně jako sňatky, při nichž oba partneři nepatřili do jeho sboru, výslovně nesměl vykonávat. To náleželo pod úřední působnost regulérního drážďanského duchovenstva.

Tato omezení exulantských farářů nebyla v žádném případě míněna jako diskriminace, i když oni sami to tak v 19. století vnímali. Už v 17. a 18. století vlastně práva Čechů dalece přesahovala únosnou míru, když se jednalo o to, jak zamezit sporům o kompetenci a konfliktům s drážďanskými faráři. Úřední úkony duchovních byly totiž tehdy spojeny se zvláštními poplatky a tyto poplatky představovaly důležitý základ příjmu faráře. Požadovaná dvoujazyčnost faráře prospívala mimo jiné i postoji k cizojazyčným přistěhovalcům – a to jak církevních, tak i světských úřadů. Tak měl například český farář číst z kazatelny důležitá nařízení vrchnosti, byl povoláván i k soudu nebo při odevzdání občanského práva jako tlumočník. Dvojazyčnost českých členů sboru byla tedy i důležitou pomocí při integraci. Obzvlášť výrazné to bylo taktéž u dvoujazyčného kantora. Ten měl totiž v české škole, která patřila sboru, učit děti dvoujazyčně. Proto byl sbor pro mnoho nově přicházejících Čechů také prvním kontaktním místem po jejich příchodu do Drážďan.

Při zpětném pohledu se tudíž dá hodnotit povolení českých bohoslužeb vrchností jako výrazný úspěch. Na jedné straně mohly úřady cizojazyčné přistěhovalce účinně kontrolovat – na druhé straně dostali exulanti se svým sborem důležité sociální středisko a oporu. Tento oboustranný prospěch je také důvodem, proč nevznikaly s českým sborem dlouhou dobu žádné závažné konflikty.

Teprve začátkem 18. století docházelo ke střetům, které ohrožovaly existenci sboru, a které nejčastěji vyvolávala otázka, jaký způsob chápání náboženství je ten pravý. Tyto

konfesní konflikty přinášeli do země po celá staletí nově příchozí Češi. Tito přistěhovalci mohli totiž ve své vlasti většinou už jen tajně a bez duchovního vedení praktikovat svou víru, pokud se nejednalo dokonce o „znovu probuzené“ katolíky, tedy konvertity. Navíc byli tito takzvaní kryptoprotestanté po roce 1710 silně ovlivněni hallským pietismem. Ačkoliv sami se považovali za luterány, jejich náboženské představy už neodpovídaly saské ortodoxii. Novým exulantům už proto také v Drážďanech nevyhovovaly bohoslužby pořádané podle saského církevního řádu. Většinou se jich neúčastnili, a místo toho pořádali zakázaná soukromá duchovní setkání. Navštěvovali také Večeři Páně u venkovských českých farářů, zejména v Großhennersdorfu, což bylo také zakázáno. Nejznámější jsou zřejmě dodnes pietističtí Čeští resp. Moravští bratři tím, že založili bratrský sbor v Herrnhutu.

Ponevadž však úřady exulanty v Drážďanech nadále přísně kontrolovaly, poměrně rychle se dozvěděly o takovém chování mimo normu. Udali je často sousedé nebo někdo z členů sboru, a pak neplatila pro tyto takzvané „sektáře“ žádná výjimka. Kdo se oficiálně nehlásil k luterské ortodoxii a pravidelně přijímal Večeři Páně v jiném českém anebo drážďanském sboru, musel město zase opustit. Mnoho exulantů přistěhovalých po roce 1710 se proto zdrželo v Drážďanech jen krátce, a mířili dále do Braniborska/Pruska, kde měli jistotu svobodného vyznávání svého náboženství. I Herrnhutští museli dlouhá léta bojovat o to, aby je saská církev alespoň uznala jako konfesně příbuzné.

Další vývoj Českého sboru

Čas velkých zlomů přineslo drážďanskému sboru exulantů 19. století. Zřejmě nejzávažnější změna nastala u členů sboru v postoji k rodnému jazyku. Už ve druhé polovině 18. století pozbýval český jazyk více a více na významu. Udržovat ho při životě se dařilo jen přes nadaci, která platila pro děti sboru výuku v češtině. Přesto začátkem 19. století už sotva někdo mluvil česky. Proto navštěvovaly podle slov faráře už jenom *jeden až dva tucty* osob pravidelně české bohoslužby.

Zvenčí už sotva vnímanému sboru chyběla stále více identita, potřebná pro soudržnost. Jak těžká byla tato vnitřní krize, se ukázalo v roce 1837, kdy sbor žádal, aby mohl napříště pořádat svoje bohoslužby v němčině. Tato prosba vyvolala na úřadě vážnou debatu o bytí a nebytí sboru.

Jen s největším úsilím se sboru podařilo zajistit svou další existenci, nyní už za nových právních podmínek, jako německy mluvícímu společenství. V roce 1880 si nicméně sbor, čítající bezmála 190 osob, mohl dovolit postavit vlastní kostel, a to v drážďanské čtvrti Striesen – který však byl v roce 1945 zničen. V polovině 20. století členů výrazně ubývalo. Poté, co už dlouho nebylo možno pořádat vlastní bohoslužby a když posléze nebyli už ani žádní členové s volebním právem, byl sbor spolkovým církevním úřadem ke dni 31. prosince 1999 rozpuštěn. Sbor exulantů každopádně jeho rozpuštěním nezankl, nýbrž byl převeden do nadace, která v současné době bojuje o své právní přežití.

Drážďany a pražský sbor U Salvátora

Dostáváme se nyní k obzvlášť zajímavé otázce dnešního večera: Jaký vztah existoval mezi pražským sborem U Salvátora a drážďanským sborem exulantů? Že takový vztah musel existovat, ukazuje už výběr jména pro nový český kostel v Drážďanech v roce 1880. S plným vědomím se totiž sbor rozhodl pojmenovat ho po pražském kostelu U Salvátora – avšak jen s německým názvem „Erlöserkirche“ místo latinského „Salvator mundi“. Jak k tomu došlo? Když sbor hledal pro svůj nový kostel jméno, byl si velice jistý, že pochází z pražského sboru U Salvátora. Měl přece nejen staré pražské „*nádobí Večeře Páně v držení a užívání*“, ve sborovém archivu se nacházely i různé knihy a listiny salvátorského kostela, zejména kniha darů na výstavbu kostela. Navíc tvořilo staré církevní vybavení salvátorského sboru od roku 1665 základ sborového majetku, ze kterého byli nadále odměňováni drážďanští faráři. Otázka, zda právě německy mluvící sbor U Salvátora v Praze je předkem česky mluvícího drážďanského sboru, se dále neřešila.

Mohl ale drážďanský sbor exulantů v roce 1880 vůbec ještě rekonstruovat své kořeny? Každopádně, když český farář o třicet let dříve žádal u úřadů o povolení výroční oslavy, musel písemně připustit, že o dějinách jeho sboru už skoro nic není známo. Dokonce přesné datum prvních bohoslužeb upadlo v zapomnění. Tehdejší český farář vysvětloval tuto neznalost tím, že ve sboru se už nenacházely žádné historické záznamy o jeho dějinách, a že ani saské archivy zatím nebyly veřejnosti dostatečně zpřístupněny.

Protože však chtěli farníci do budoucna svému sboru předat jeho vlastní dějiny, aby tak posílili vlastní identitu i soudržnost členů sboru, nezbylo jim, než sestavit své závěry a domněnky z malého počtu indicií. Z těchto počátečních domněnek se rychle stala historická pravda, která se udržuje dodnes.

Tak se tehdy ještě bezpečně vědělo, že velký počet raných drážďanských exulantů pocházel z Prahy. Do jaké míry se přitom jednalo o členy pražského sboru U Salvátora, není dodnes objasněno. Avšak nezávisle na tom, jak vysoký byl podíl členů salvátorského sboru na pražských exulantech v Drážďanech, trvá nadále otázka, proč právě tito německy mluvící přistěhovalci měli v Drážďanech založit česky mluvící sbor? A proč k tomu došlo až dvacet let po jejich příchodu? Podle informací tehdejších úřadů byli německy mluvící přistěhovalci – tedy ti z Prahy – bez problémů začleňováni do regulérních sborů. Je tedy historickou legendou, že drážďanský sbor pocházel personálně z pražského sboru. Vyloučeno přitom není, že bilingvní příslušníci salvátorského sboru navštěvovali české bohoslužby v Pirně anebo v Drážďanech, a že je podporovali finančně a materiálně. Konečně, český sbor zůstával pro mnoho Čechů v exilu střediskem společného vzpomínání na ztracený domov.

Ověřeno ale je, že se v zavazadlech některých exulantů nacházely staré české listiny a církevní vybavení. Co se tedy událo v saském exilu s těmi předměty, které byly takto zachráněny a představovaly už jen čistě pomyslně neocenitelné hodnoty? Zejména, když bylo jasno, že s návratem do Čech se už

nedá počítat? Aby tyto cenné kusy nepozbyly svého původního poslání, nejlepším řešením jistě bylo, předat je institucím, které byly nadále s dědictvím ze starého domova ve spojení. A kdo více připadal v úvahu, než český sbor v Pirně, resp. později v Drážďanech a Žitavě?

Pokud se pražského sboru U Salvátora týká, víme, že jeho archidiakon David Lippach dokázal zachránit při svém odchodu do exilu spolu s dalšími exulanty církevní vybavení a části liturgického zařízení. V roce 1620 je předal v Drážďanech nejvyššímu saskému duchovnímu, přednímu dvorskému kazateli Hoe von Hoenegg. Pravděpodobně se oba znali ještě z Prahy, kde Hoenegg v roce 1611 působil a měl například také slavnostní kázání k položení základního kamene salvátorského kostela. Deponované církevní prostředky salvátorského kostela si o několik let později nechal vyplatit saský kurfiřt jako půjčku. Různé liturgické nástroje se údajně vrátily Lippachovi 20 let na to, ale měl je svěřit bývalému pražskému faráři, svému církevnímu otci. Pokud se mezi nimi nacházely i kalichy Večeře Páně, pak je neměly ani v roce 1628 v Pirně, ani v roce 1650 v Drážďanech nově založené české sbory k dispozici. Jak v Pirně, tak i v Drážďanech byly sbory odkázány na dary, aby si pro své první bohoslužby koupily potřebné liturgické nástroje. V Drážďanech darovala Barbara z Vřesovic – ušlechtilá baronka z okolí Litoměřic – kalich pro první bohoslužby na Zelený čtvrtek 1650. V pozdější době obdržel sbor dva další kalichy, darované bývalými exulanty – oba však taktéž bez jednoznačné vazby na Prahu.

Podle inventáře z roku 1659 měl drážďanský kostel exulantů v držení tři kalichy. Bývalé liturgické předměty z pražského kostela U Salvátora však zmíněny nebyly. Není se čemu divit, vzhledem k tomu, že v této době se začal spor o bývalé državy salvátorského kostela. Dva starší exulanti, kteří měli tyto předměty přinést do Drážďan, požadovali od drážďanské městské rady jejich vrácení. Chtěli je předat sboru kostela Kreuzkirche, aby za to dostali doživotní bydlení a starobní důchod. Do tohoto konfliktu byl posléze zapojen i kurfiřt

Johann Georg II. jako dlužník staré půjčky. Skutečně se podařilo vypátrat původní církevní poklad salvátorského kostela a odhadnout jeho aktuální hodnotu. Kurfiřtovi však bylo doporučeno, aby tuto částku předal sboru exulantů pro „sociální účely“ – jistě i kvůli tomu, aby se nevystavil výtce, že pražský majetek užíval v rozporu s jeho účelem. Na tuto radu nechal Johann Georg II. v roce 1665 ze zbylých prostředků salvátorského kostela zřídit tak zvanou „exulantskou kasu“.

Peníze však nebyly předány sboru k užívání, dostával jen část úroků, z nichž například vyplácel svého faráře a almužny. Později se „exulantská kasa“ plnila jednak úroky, hlavně ale novými dary. Zda v této souvislosti byly v roce 1665 předány i staré listiny a církevní knihy salvátorského kostela, nedokážu říci. V archivních zdrojích se píše jen tolik, že krásná knihovna i různé cennosti salvátorského kostela se během desetiletého uschování v Drážďanech nezjistitelně ztratily. A to, zda se mezi předaným „církevním ornátem“ – jak se píše ve zdrojích – nacházelo staré nádobí Večeře Páně, se mi nepodařilo zjistit. Při další církevní inventuře z roku 1681 sbor každopádně o tom nic nepoznamenává. Na základě tohoto inventáře lze jen dovodit, že v roce 1681 bylo už množství předmětů pro Večeři Páně v českém sboru redukováno ze tří na dva kusy. Jeden kalich sbor prodal v roce 1670 za 37 tolarů. Avšak ani zbylé kalichy už nemohou být identické s těmi, které dnes ještě existují. Tomu nasvědčují hned dva důvody:

Na jedné straně se zachovaly údaje o hmotnosti starých kalichů a neodpovídají ani přibližně dnešní váze. A na druhé straně původní liturgické nástroje drážďanského sboru exulantů nepřežily dobu sedmileté války. Z bezpečnostních důvodů byly kalichy Večeře Páně tehdy spolu s dalšími cennostmi uskladněny v sakristii drážďanského kostela Kreuzkirche. Během pruského dělového ostřelování však byl v roce 1760 kostel Kreuzkirche zničen, a českému sboru se tak mohl vrátit už jenom roztavený kus stříbra.

Sbor musel tedy začít znovu shánět nové liturgické vybavení pro své bohoslužby. Ani

90 let poté se nepodařilo nahradit všechny ztracené předměty. Vyplývá to i z toho, že český farář chtěl uspořádat sbírku, aby mohl k výročí sboru v roce 1850 obstarat malý kalich pro domácí přijímání. Tak zůstává už jen malá jiskra naděje, že pražské kalichy Večeře Páně byly nalezeny až po roce 1760 – tedy po více než 140 letech – a teprve pak předány sboru. To se mi však jeví jako zcela nepravděpodobné.

Ať tak nebo tak, i když drážďanský sbor exulantů, tedy co do osob, nepocházel přímo z pražského salvátorského sboru, a i když oba kalichy mají jiný původ, jedno zůstává neměnné: drážďanský sbor je možno právem označit za materiálního, ale především pomyslného dědice pražského Salvátorského sboru, neboť pro drážďanský sbor měl od poloviny 19. století vztah k pražskému vzoru prokazatelně obrovský význam při vytváření jeho identity. Z toho symbolického vztahu ke staré vlasti, jak doufali drážďanští faráři, by mohl sbor i v budoucnosti čerpat sílu pro svoji soudržnost. A toto pomyslné dědictví – cituji – těžkého „*boje a utrpení*“ českého protestantismu uchovávají potomci drážďanského sboru exulantů – v přátelství s pražským sborem U Salvátora – dodnes.

Frank Metasch

DANIEL ARNOŠT JABLONSKÝ

275. VÝROČÍ (26.11.1660 – 31.5.1741)

Postava vnuka Jana Amose Komenského, berlínského dvorního reformovaného kazatele a seniora polské jednoty bratrské, je u nás poměrně málo známá. Z části je to dáno tím, že soustavná badatelská pozornost je Jablonskému, zejména v Německu, věnována teprve v posledních dvou desetiletích. Málo se ví o jeho osobním životě, jeho písemná pozůstalost byla zničena v době druhé světové války. Přesto si můžeme z dochovaných pramenů učinit spolehlivý obraz o této nadmíru zajímavé postavě, která měla blízký vztah k našim zemím a bývá považována za spojující most mezi starou a obnovenou jednotou bratrskou.

Rodinný původ a život před odchodem do Berlína

Již pouhý přehled předků Daniela Arnošta Jablonského vzbuzuje dojem, že se pro úřad bratrského biskupa narodil. Přišel na svět ne daleko Gdaňska, v rodině blízkého spolupracovníka Jana Amose Komenského, Petra Figula, posledního v Polsku zvoleného seniora českých exilových sborů. Jeho matkou byla Alžběta Komenská, dcera Jana Amose z jeho druhého manželství s Dorotou Cyrillovou a ta zase byla dcerou posledního pražského bratrského seniora Jana Cyrilla.

Jablonský pocházel z rodiny, v níž byl zkušeností několika generací náboženský exil. Česky již plyně neuměl a za svoji „milovanou vlast“ označoval Polsko, polsky uměl stejně dobře jako německy. Volbou příjmení se přihlásil k českému původu svého otce, který se narodil v roce 1617 v Jabloném nad Orlicí. Po jeho smrti studoval 6 let na bratrském gymnáziu v Lešně a získal tam základy svého vynikajícího latinského vzdělání. V roce 1677 začal se studiem reformované teologie ve Frankfurtu nad Odrou, načež krátce působil jako učitel v litevském Birsenu. Poté se vydal do Anglie a mezi lety 1680–1683 studoval v Oxfordu (v roce 1706 mu tato univerzita udělila čestný doktorát z teologie).

Jeho další kariéra nebyla pro bratrského vzdělance příliš typická. Získal místo polního kazatele tělesné stráže berlínského kurfiřta. Na prosbu jednoty se však v roce 1686 vrátil do Lešna, stal kazatelem polského sboru a podobně jako jeho děd Jan Amos rektorem gymnázia. Zde se v únoru 1688 oženil s Barbarou Fergushillovou, jejich manželství bylo požehnáno sedmnácti dětmi.

Pobyt v Lešně netrval dlouho. Konflikty, jež tehdy postihly jednotu, jej v roce 1691 donutily k přijetí místa reformovaného kazatele v Královci a již o dva roky později byl povolán za kazatele berlínského dómu a až do své smrti sloužil domu hohenzollernských panovníků jako jejich dvorní duchovní.

Dvorním kazatelem v Berlíně

K Jablonského povinnostem v Berlíně patřilo zejména zajišťování bohoslužeb v dómu a zámecké kapli i duchovní péče o vladařovu rodinu. Vedle toho byl pověřován různými službami, při nichž se jeho povolání prolínalo s diplomacií a politikou. Stále udržoval intenzivní kontakty s bratrským Lešnem a snažil se naplňovat povinnosti spojené s úřady, jimiž jej jednota pověřovala. V roce 1698 byl zvolen do úzké rady a o rok později jedním z bratrských biskupů. Do Polska se však osobně dostal málokdy, mnohé záležitosti musel řešit korespondenčně.

I přes tuto odloučenost revidoval bratrský kancionál a katechismus, zajišťoval učitele a církevní kantory, dbal o vychovávání kněžského dorostu a také usiloval o nový překlad Bible do polštiny. Kolem roku 1700 v Polsku stále ještě existovalo 15 sborů jednoty, jež se sice přidružily k reformované církvi, avšak uchovaly si některé zvláštnosti. Polští bratři si od volby někdejšího lešenského rektora za biskupa slibovali povznesení svých sborů, avšak Jablonského duchovní horizont dalece přesahoval hranice jednoho konfesního společenství.

Ačkoliv Hohenzollernové se v roce 1613 přiklonili k učení Jana Kalvína, většinu obyvatel v braniborském Prusku tvořili luteráni. V době, kdy do Berlína přišel Jablonský, se tam usazovalo také mnoho francouzských hugenotů a silnou pozici tam mělo i pietistické hnutí (mezi lety 1691–1705 v Berlíně působil Filip Jakub Spener). Hohenzollernové byli nábožensky tolerantní a podporovali sblížení nekatolických vyznání. Jablonský byl v rámci svého postavení povinen toto soužití rozvíjet a měl předcházet všemu, co mohlo vyvolat mezikonfesní střety.

V tomto směru nemohl mít braniborský kurfiřt lepšího spojence. Jablonský byl přesvědčen, že protestanté, byť se vydali různými cestami, tvoří jeden celek, a stanovil si za cíl přivést je k viditelnější jednotě v rámci unie. Tomu měla napomoci reforma orientovaná na písmáctví českých bratří a starocírkevní tradicionalismus anglikánů, které

Jablonský považoval za blízké prvotní církvi. Za účelem prohloubení duchovního života Jablonský navrhl reformu liturgie a nechal pro ni přeložit *Book of Common Prayer* do němčiny.

Jeho plán unie, o němž uvažoval s filozofem G. W. Leibnizem, F. J. Spenerem a dalšími, byl však příliš nadčasový a v Prusku se prosadil teprve v roce 1817. Jablonský přesto dosáhl dílčích úspěchů. Prosadil zřízení simultánních kostelů a „dekonfesionalizaci“ sirotčinců, kam mohli být nyní přijímáni sirotci bez ohledu na vyznání jejich rodičů. V rámci úvah o unii navrhl přijetí episkopálního zřízení všemi protestanty, a to prostřednictvím anglikánské církve. Domníval se, že v Polsku by tento krok zlepšil postavení nekatolíků, kteří by se mohli sblížit s pravoslavnými a lépe čelit rekatolizaci. S odkazem na Sandoměřský konsensus nabádal polské protestanty ke spolupráci a inicioval generální synod luteránů a reformovaných. Ten se sešel v roce 1712 v Toruni, ale trvalé výsledky nepřinesl. Události tzv. Severní války a neústupnost luteránů nevytvořily pro vzájemné sblížení vhodné podmínky.

Výsledky naopak přineslo Jablonského úsilí o materiální, politickou a duchovní podporu pronásledovaným protestantům ve střední Evropě, jichž se Hohenzollernové po úpadku moci Švédska stali hlavními ochránci. Politickými intervencemi se podařilo zmírnit jejich úděl v Uhrách. Jablonský v jejich prospěch organizoval sbírky a získával stipendia pro budoucí duchovní. I on sám studoval v roce 1680 v Oxfordu díky stipendiu pro velkopolskou jednotu bratrskou. Proti náboženské netoleranci vystupoval i literárně. Jeho spis *Iura et Libertates Dissidentium* z roku 1708, v němž se zastal polsko-litevských protestantů, vyvolal pozornost celé Evropy.

Vědec v Božích službách

V braniborském Prusku, které bylo na přelomu 17.–18. století kulturní velmocí, se Jablonský prosadil i jako vědec. Společně s G. W. Leibnizem podnítil založení Braniborské učené společnosti, předchůdce dnešní

Pruské akademie věd. Také v tomto případě stály v pozadí důvody teologické. Cílem vědeckého úsilí neměla být pouhá zvědavost nebo samotné nadšení z poznávání, ale posílení křesťanství. Mělo být vedeno s ohledem na Boží slávu. Jablonský tedy v žádném případě nebyl předchůdcem „svobodomyslných“ osvícenců. Na druhé straně se ve 20. letech 18. století neváhal zastat hallských učenců, které tamní pietisté nařkli z ateismu a hrozby pro křesťanské náboženství.

Jablonský publikoval velké množství učených pojednání, překládal a vydával prameny z církevních dějin. Řada jeho spisů byla přeložena do holandštiny, francouzštiny, švédštiny, polštiny a maďarštiny. O rozsahu jeho zájmů svědčí dochované dopisy, které psal významným učencům své doby. Zajímal se také o orientální řeči, čínskou kulturu, nebo bádání o koránu. Z jeho podnětu byla v Berlíně založena tiskárna pro vydávání děl v hebrejštině. V roce 1699 Jablonský v tomto jazyce vydal Biblii, protože chtěl podpořit vzdělávání budoucích hebraistů. Dvakrát vydal celý Talmud a musel si na tento finančně náročný podnik vypůjčit od polské jednoty. Nebyl však schopen dluh splatit a jeho osobní knihovna s pěti tisíci svazky byla proto po jeho smrti rozprodána v dražbě. Lze také litovat, že se mu nepodařilo dokončit plánované dějiny reformačních církví v Polsku, Čechách a Uhrách.

Jablonský a obnovená Unitas Fratrum

Jablonský zůstává v povědomí především jako ten, kdo přenesl biskupské svěcení historické jednoty na obnovenou jednotu bratrskou. Tento akt, který je dnes vnímán jako samozřejmost, měl ve své době určité problematické rysy. Mikuláš Ludvík Zinzendorf, který na své hornolužické panství přijal v roce 1722 první moravské exulanty a po vzoru jiných usiloval o obnovu duchovního života, se dostal do konfliktu se saskou luterskou církví, která se obávala náboženského rozkolu a pochybovala o Zinzendorfově pravověrnosti. Zásadní otázkou další existence sílicích bratrských obcí bylo zajištění řádných duchovních. Za tímto účelem Zinzendorf hledal spojence, a to i mezi různými pietistickými skupinami se silně separatistickými rysy.

V říjnu 1729 se obrátil na Jablonského jako na přední autoritu jednoty. Měl o ní povědomost z vyprávění exulantů a z jejího řádu vydaného Komenským, který jej velmi zaujal. Jablonský vznik herrnhutského společenství přivítal a vyjádřil se o něm jako o znovuoživení staré jednoty, ačkoliv není známo, že by Herrnhut kdy navštívil. Když se pak do zámoří chystali první moravští misionáři, vystala naléhavá potřeba duchovních, kteří by na misiích mohli vysluhovat svátosti. Laické kazatele z Herrnhutu bez patřičného vzdělání totiž odmítli ordinovat jak němečtí a dánští luteráni, tak anglikáni. Zinzendorf proto v roce 1734 požádal Jablonského, aby ordinoval „na seniora, dohlázele a pastýře zahraničních moravských obcí“ Davida Nitschmanna, který by mohl uvádět do úřadu další pastory.

Jablonský si zajistil souhlas druhého polského seniora Kristiana Sitkovského a 13. března 1735 vzkládáním rukou Davida Nitschmanna ordinoval. Jeho úřad měl být spjat s působením v zahraničních misiích, avšak toto zplnomocnění k ordinaci se změnilo v instituci, která se rychle etablovala i v evropském prostoru. O dva roky později se Zinzendorf nechal berlínskými teology přezkoušet z pravověrnosti, načež mu byla potvrzena aprobace, kterou získal v prosinci 1734 od teologické fakulty v Tübingen. Nato projevil přání, aby byl i on ordinován k biskupskému úřadu, navzdory obavám berlínských teologů, zda tento akt nevyvolá dojem vzniku další nové konfese. Poté, co Jablonský dostal svolení z Lešna, společně s Nitschmannem ordinoval 20. května 1737 Zinzendorfa na biskupa.

Tato ordinace měla již jiný charakter. Novému společenství měla v jeho kritickém momentě (Zinzendorf byl v roce 1736 vykázán ze Saska) zajistit po církevně-právní stránce nezávislost. Obec v Herrnhutu se nyní začala odvolávat na historické duchovní kořeny, ačkoliv Jablonský neměl na její další vývoj patrně již žádný vliv. Její cesty a cesty polské jednoty se ve skutečnosti nesblížily, spíše naopak. Sitkovský, který se svolením k Zinzendorfovi ordinaci váhal, později začal litovat a cítil se oklamán. Ordinace měla podle

něj sloužit k zajištění misí, ne k tomu, aby s ní Zinzendorf veřejně vystupoval v Evropě. Obával se, aby polská jednota, ve své podstatě reformovaná, nebyla s „herrnhutstvím“, které vzešlo z půdy luterství, v očích jiných spojována, což by mohlo ohrozit její postavení v Polsku i přízeň zahraničních reformovaných obcí, které ji doposud podporovaly. Jablonský viděl věc jinak. V nadkonfesním a ekumenicky orientovaném společenství Moravanů viděl částečné naplnění svých vlastních unijních plánů.

Význam Daniela Arnošta Jablonského

Při pohledu na život a dílo Daniela Arnošta Jablonského, který zemřel před 275 lety, nelze přehlédnout jisté paralely s osudy Jana Amose Komenského. Jablonský mu byl patrně nejvíc podobný v úsilí o jednotu nekatolíků. Jeho protestantský ekumenismus, který byl realističtější, neboť Jablonský jej nemísil s utopickými úvahami o nápravě celého světa, měl silný irénistický charakter. Spočíval na přesvědčení, že veškeré úsilí se má nést v pokojném duchu. Na dochovaném náhrobníku je Jablonský označen jako „friedliebender Gottesgelährter“ – „mírumilovný učenec Páně“. Nelze přehlédnout odkaz na Komenského „Omnia sponte fluent, absit violentia rebus“ – „Vše nechť volně plyne a je prosto násilí.“

Jablonského zbožnost, blízká pietismu, souzněla s jeho teologickými postoji, při nichž rezignoval na hledání přesných dogmatických formulací a místo spekulativní teologie hledal inspiraci v praktickém životě víry. Při kázáních se často zaměřoval na prakticko-etický smysl biblického textu. Z jeho úst pochází výrok: „Mám za to, že není tak těžké udělat správně kázání, ale je těžší jej správně vyslechnout.“ Je nepochybné, že ve všem tom může být Jablonský inspirací i dnes.

Literatura: Teprve v nedávné době vyšla reprezentativní publikace o D. A. Jablonském i v češtině: Joachim Bahlcke / Bogusław Dybaś / Hartmut Rudolph (vyd.): *Daniel Arnošt Jablonský. Život a dílo vnuka J. A. Komenského*. Praha 2011. Vydalo ji Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského v Praze, kde ji lze zakoupit.

Jiří Just (psáno pro ET-KJ)

NÁVŠTĚVA CÍSAŘE JOSEFA II. V OCHRANOVĚ ROKU 1766

Sedmiletá válka několikrát přivedla armády Rakouska i Pruska nejen do blízkosti Ochranova, ale i přímo do něj. Vysocí vojenští činitelé obou stran se seznamovali s tímto místem, s jeho velkými kůrovními domy a shromažďovací sálem a jejich zvědavost rostla. Pro Ochranov to byla doba samých starostí, nuceného ubytování vojska, strachu a hrůzy. Stačí, připomeneme-li si bitvu u Hochkirchu (hornolužického Bukecy), která v roce 1758 přinesla Prusku mnoho ztrát. Přesto místo zrodu obnovené Jednoty bratrské zůstalo tehdy před většími škodami a ztrátami uchráněno.

Když válka v roce 1763 skončila Hubertusburským mírem, došlo ke sblížení mezi Saskem a Rakouskem, neboť zuboženou zemi bylo třeba opět vybudovat. Proto navštívil rakouský císař Josef II. Sasko a pobýval v Drážďanech. Doslechl se o Ochranově, o jeho kůrovních domech a řemeslnických dílnách – a v neděli 29. června v osm hodin večer sem z Budyšína dorazil. Svého dvorního ubytovatele s kuchyňským vozem poslal do města již napřed, aby v Ochranově zajistil společný nocleh a připravil večeři. Mnohé hosty bylo nutné ubytovat i jinde v okolí. Hrabě Jindřich XXVIII. z Reussu-Plavna a hrabě Karel Adolf von Schachmann přijeli císařské návštěvě koňmo naproti až do Budyšína. Císař přijel v osm hodin se sedmi vozy, na nichž se vezla jeho družina, generálové, nejvyšší podkoní von Dietrichstein, dva komorníci, kněz, lékař a ranhojič. Saskem jej provázel saský generál von Riedesel, husaři museli zůstat v sousední vsi Strahwalde.

Císař nebyl vůbec unaven a chtěl si hned prohlédnout dům dívek a svobodných sester a zúčastnit se společné „hodinky“ konané mezi 21.-22. hodinou večerní. Výslovně si přál vyslechnout kázání. Večerní shromáždění řídil biskup Johannes von Watteville a zahrnul císaře do své večerní modlitby. Děti na císařovu počest zapěly kantátu, mladé dívky měly na sobě bílé úbory, dospělé ženy hnědé.

Poté se královská společnost odebrala k večeři. Mezitím se krom obyvatel Ochranova dostavily stovky přespolních z měst Zhořelce, Lobavy, Benadžic (Bernstadt auf dem Eigen) i z okolních vsí. Směli ve skupinách po šestnácti osobách projít kolem císařovy tabule a zažít tak setkání s ním z bezprostřední blízkosti: nejprve šlechta, pak ochranovští a nakonec příchozí odjinud. „*Jejich Císařské Veličenstvo jsou středního vzrůstu, vypadají velice dobře, z pohledu jim září mnoho porozumění a cosi milostivého,*“ líčí jej jeden z Ochranovských.

Příštího jitra císař posnídal, zúčastnil se mše „*velice rozjímavě a na kolenou*“ a o půl osmé navštívil se svým doprovodem dům svobodných bratří, chlapecký ústav, lékárnu, Dürningerovu dílnu a tiskárnu látek, obchod, dílnu na tabák a pečetní vosk, též dům vdov a zašel ještě jednou do domu svobodných sester, aby viděl, jak dívky pracují a jak jsou přitom oblečeny. U sedláře si císař objednal sedlo, biče a náprsní tašky. „*Krejčí a ševci dostali mnoho zakázek, Jejich Veličenstvo samo si nechalo vzít míru na dva vojenské stejnokroje a na několik párů vysokých bot a každý z pánů generálů chce mít holínek po čtyřech párech.*“

Na závěr se císařská skupina shromáždila ve Vogtshofu, kde ji přijala hraběnka Agnes roz. Zinzendorfová. Po občerstvení se hosté rozloučili a nastoupili do vozů. Císař prohlásil, že je „*dokonale spokojen*“. Bratrský historik David Cranz poznamenává: „*Jejich přívětivost, kterou projevovali vůči každému jednotlivci, učinila na bratry nezapomenutelný dojem.*“

Co však chtěl císař v Ochranově? Bylo to něco víc než turistický výlet? To by mu toho byli jistě mohli v Budyšíně nebo v Žitavě nabídnout víc, jenže tam se nezdržel. Autor zprávy Paul Schneider se dokonce obává, že tento poměrně dlouhý pobyt v malém Ochranově vyvolá v okolních městech „*jen novou závist*“. Císaři šlo o víc – o usazení bratří v Rakousku. Vyjádřil se o tom, když šel s biskupem Augustem Gottliebem Spangenbergem na hřbitov. Spangenberg mu prý na tento

požadavek odvětil: „*Veličenstvo, armády lze vydupat ze země, Boží společenství však vznikají zrozením.*“ Spangenbergovo odmítnutí císařova přání je dnes pro nás těžko pochopitelné, zřejmě se však domníval, že pro to ještě nenastal čas. Muselo uplynout ještě dalších sto let, než se toto císařovo přání splnilo.

Dietrich Meyer (přeložila Ivana Kultová)

CARL GOTTLÖB MORÁWEK

200. výročí (15.8.1816 – 1.1.1896)

„Člověče, odhodlej se myslet a poznej sama sebe.“ Tak zní nápis na náhrobním kameni Carla Gottloba Morávka. Nápis sám zkoncipoval. Skromný náhrobek s otevřenou knihou si sám ještě za svého života vytvořil z pískovcového kvádrů.

Carl Gottlob Morávek se narodil 15. srpna 1816 v Žitavě. Po otci pocházel z české exulantské rodiny, jejíž předkové připutovali v 17. století na území Žitavy společně s mnoha dalšími uprchlíky pro víru. V letech 1823 až 1830 navštěvoval žitavskou městskou školu.

Jeho současníci ho vnímali jako jednoduchého, přátelského, ale velmi inteligentního muže. Svým zaměstnáním byl uměleckým zahradníkem, vlastnil v Žitavě zahradní pozemek. Pamětní kámen v dnešní Morávkově ulici připomíná, že zde žil v letech 1846 až 1896.

Zatímco v týdnu pracoval jako zahradník, ve svém volném čase se zabýval historií města Žitavy a okolních vesnic. Systematicky začal shromažďovat historické zprávy a data. Stal se z něj nadšený a fundovaný badatel v oblasti historie a byl často označován jako „živá kronika“. Napsal velkou řadu menších publikací o jednotlivých vesnicích a konal také početné přednášky na historická témata. Své písemné práce většinou vydával vlastním nákladem.

V letech 1848/49 se objevilo jeho největší dílo „Zittavia“, které vytvořil spolu s ilustrátorem Moritzem Gabrielem. Morávkova „Zittavia“ je dnes právem řazena mezi

stadardní díla o historii Žitavy.

V letech 1873/74 vydal kroniky mnohých vesnic v Horní Lužici. V roce 1880 se objevil jeho spis „Historie okrasných zahrad v Žitavě v letech 1280 až 1879“.

Poučně a zajímavě napsaná, jako ostaně všechna jeho díla, je „Historie české evangelické exulantské obce v Žitavě“.

Carl Gottlob Morávek nebyl jen nadšeným vlastivědcem, ale byl i nadaným příležitostným básníkem.

Navzdory početným dobrým pracem a mnohým přednáškám, při kterých vždy dokázal nadchnout své posluchače, se mu dlouho nedostávalo uznání, které by zasluhoval. Roli zde hrála i závist a nechuť.

Po naplněném životě zemřel Carl Gottlob Morávek 1. ledna 1896. Pohřben je na hřbitově Frauenfriedhof.

Morávkova pozůstalost se nachází ve vlastnictví knihovny Christiana Weiseho a v městském muzeu Žitavy.

V jeho rodném městě Žitavě a také ve městě Hörnitz jsou po něm pojmenovány ulice.

V Žitavě v promenádě na náměstí Karla Liebknechta se nachází Morávkův pomník, busta byla restaurována v roce 2014.

K příležitosti 200. výročí jeho narození byl připomínán od 15. srpna do 31. října prostřednictvím výstavy Městského muzea v Žitavě a Žitavského historického a muzejního spolku. Na podnět Žitavského historického a muzejního spolku byla na Morávkův pamětní kámen připevněna restaurovaná pamětní deska.

Podle různých zdrojů Mlada Stehlíková

VZPOMÍNKA NA MANFREDA MOTLA

8. září 2016 zemřel v Berlíně po dlouhé těžké nemoci potomek českých exulantů Manfred Motel. Jeho předkové přišli v 18. století z Horní Černé u Lanškrouna do exulantské kolonie Českého Rixdorfu. Český Rixdorf, založený 1737 před branami Berlína,

byl v roce 1873 sloučen s Německým Rixdorfem. Rixdorf se stal 1899 městem (které do svého erbů pojalo husitský kalich), v roce 1912 byl přejmenován na Neukölln a o osm let později se stal městskou čtvrtí Berlína. Potomci exulantů se starali, aby si jejich původní exulantská ves při všech těch změnách zachovala svůj zvláštní charakter. Až do roku 1875 se potomci exulantů scházeli v Rixdorfu vedle německých ještě i k českým bohoslužbám pod vedením Pavla Nathanaela Pulkrábka. Pak se čeština z Rixdorfu začala pomalu vytrácet, ale i německy mluvící potomci českých exulantů vzpomínali a vzpomínají s vděčností na své české předky i na pruského krále Friedricha Wilhelma I., který je přijal do své země. Uprostřed velkého města Berlína zůstává zachováno jádro exulantské kolonie známé dnes pod názvem Böhmisches Dorf (Česká Ves).

Manfred Herbert Motel se narodil v Berlíně-Kreuzbergu 22. února 1942, v neutěšené válečné době. V roce 1943 bomby českou kolonii založenou v 18. století uvnitř města Berlína ve Vilémově ulici (Wilhelmstraße) zcela zničily a z českého kostela, který nechal pro Čechy postavit pruský král na své náklady, zbyly jen zdi. V lednu 1944 byla z velké části zničena i bratrská modlitebna v Neuköllnu. Zatímco potomci exulantů ve Vilémově ulici byli válečnými událostmi zbaveni svých příbytků a rozprášení, v České Vsi byly škody menší a řada exulantských rodin zůstala ve svých domcích.

V posledních válečných letech byly ženy s dětmi z Berlína evakuovány, a proto prožíval Manfred Motel svá první léta života se svou matkou a dvěma staršími sourozenci na různých místech mimo Berlín. Otce rodiny našli po válce těžce zraněného v darmstadtském lazaretu. Rodina pak byla zas pohromadě, ale domů do Berlína se hned tak vrátit nemohla, protože příliv obyvatelstva do rozbitého města byl v prvních poválečných letech silně omezován. Teprve když otec v roce 1953 zemřel, podařilo se matce získat dovolení k návratu. Jedenáctiletý Manfred tak konečně našel svůj trvalý domov v rodičovském domě svého otce v berlínské

České Vsi. Po maturitě studoval několik semestrů práva, ale pak se rozhodl pro úřednickou dráhu na střední úrovni a nakonec pracoval dlouhá léta na ministerstvu výživy, zemědělství a lesnictví.

Ve svém volném čase se Manfred Motel angažoval především ve sboru obnovené Jednoty bratrské a kromě toho mu, jak ve svém stručném životopise sám napsal, „leželo na srdci zachování domova, České Vsi v Berlíně-Neuköllnu, a v té souvislosti i snaha podpořit porozumění a smíření mezi českými a německými lidmi“. Jeho manželka Beate měla pro jeho činnost a „srdečné přání“ nejen pochopení, nýbrž i sama se aktivně na této práci podílela.

V rámci nového hospodářského rozmachu se v Berlíně prosazovala nová výstavba, zájem investorů byl velký a ohrožena byla i intaktní stavební substance České Vsi. Počátkem osmdesátých let bojoval Manfred Motel o udržení stavebního charakteru České Vsi. Rušivé stavební plány se podařilo zastavit a v následujících letech se dostala řada budov v České Vsi pod ochranu památkové péče.

V roce 1984 patřil Manfred Motel k zakladatelům spolku „Fördererkreis Böhmmisches Dorfes in Berlin-Neukölln“ (Kruh podporovatelů České Vsi v Berlíně-Neuköllnu) a stal se jeho dlouholetým předsedou. Spolek si stanovil jako svůj úkol nejen péči o Českou Ves, nýbrž i pěstování exulantské tradice v souvislosti historických událostí od počátků staré Jednoty bratrské až do nejnovější doby. V tomto předsevzatém rámci hledal spolek hned cestu do Čech. První pokus navázat partnerství s Mladou Boleslaví (jako bývalým střediskem Jednoty bratrské) selhal, ale byly navázány přátelské styky do Ústí nad Orlicí, které nakonec v roce 1989 vedly k oficiálnímu uzavření partnerství Berlína-Neuköllnu s Ústím nad Orlicí. V České Vsi byly pořádány vesnické slavnosti připomínající exulantskou tradici, menší i větší výstavy a ke 400. výročí Jana Amose Komenského byla založena Komenského zahrada se zvláštní pedagogickou koncepcí. Na místě, kde stál český Betlémský kostel, jehož ruina byla v roce 1963 stržena, byl v roce 1999 přičiněním

potomků exulantů v dlažbě vyznačen mozaikou půdorys českého kostela a náměstí, které na tomto místě vzniklo, bylo po něm nazváno „Bethlehemkirchplatz“.

V roce 1992 byla v modlitebně bratrského sboru v České vsi založena „Deutsche Comenius-Gesellschaft“ (Německá společnost Komenského), která našla pro svou činnost (vydávání spisů Komenského, zpřístupňování informací o literatuře a současném stavu bádání, konference atd) mezi komeniology brzy uznání. Manfred Motel patřil k zakládajícím a aktivním členům.

V roce 2004 byl založen i spolek „Museum im Böhmischem Dorf“ (Muzeum v České Vsi). Ten se soustřeďuje na dokumentaci a prezentaci historického vývoje České Vsi a pečuje o to, aby se především návštěvníkům z České republiky dostalo potřebných informací. Manfred Motel stál u kolébky i tohoto spolku.

Manfred Motel se staral o uskutečnění výstav (o příchodu exulantů do Berlína, o Komenském, aj.), spoluorganizoval „české“ vesnické slavnosti, přijímal vysoké návštěvy, prováděl i méně významné zvědavé návštěvníky po České Vsi, pěstoval styky s českými přáteli a zúčastnil se i oslav 200. výročí založení Zelowa v Polsku. U svých německých přátel si svými čilými aktivitami vysloužil laskavě míněnou přezdívku „der Oberböhme“.

Manfred a Beate Motlovi a Albert Schönleber převzali 26. června 2001 jako zástupci Kruhu podporovatelů České Vsi z rukou ministra zahraničních věcí České republiky Jana Kavana Cenu Jana Masaryka Gratias agit za šíření dobrého jména České republiky v zahraničí.

Z pera Manfreda Motela vzešla v roce 1983 stostránková knížka „Das Böhmisches Dorf in Berlin. Die Geschichte eines Phänomens“, v níž autor shrnul dějiny České Vsi a podložil je i obrazovým materiálem. Zveřejnil i celou řadu článků, ale jeho velkým předsevzetím bylo položit základ k podrobnější „věčné“ kronice České Vsi. Po léta sbíral materiál ze starých i novějších časů.

V roce 2007 šel Manfred Motel do pense a doufal, že se v následujících letech bude

moci o to víc věnovat své činnosti ve sboru a ve výše jmenovaných spolcích. Avšak už v následujícím roce utrpěl mozkovou mrtvici. Své plány hned tak nevzdal a v roce 2012 ještě spoluorganizoval přípravy na oslavy 275. výročí založení Českého Rixdorfu, ale pak přišly další těžké nemoci. Práce na „věčné kronice“ uvázla, ale jeho vůle byla silná a jeho manželka Beate mu byla věrnou oporou a obětavou pomocnicí. Knihu se přece jen podařilo v minulém roce vydat pod názvem: „Ewige Chronik – Věčná kronika. Das Böhmisches Dorf in Berlin-Neuköln (Rixdorf) in Geschichte und Gegenwart 1237 - 2012“ (Hg. von Beate Klompfner in Berlin, trafo Wissenschaftsverlag). Po kratším úvodu dotýkajícím se starších dějin, včetně prvních historických zmínek o městech Cöllnu a Berlínu i o vsi Čermné ve východních Čechách (odkud v 18. století přišla většina zakladatelů exulantské kolonie Český Rixdorf) se autor, brzy dostává k Husovi, Lutherovi, Jednotě bratrské, Komenskému a náboženské emigraci z Čech do Lužice. Pak začíná dat přibývat. Vztahují se k příchodu prvních exulantů do Berlína, vzniku exulantských kolonií v Berlíně a v Českém Rixdorfu, vzniku bratrského sboru a k další historii exulantské kolonie až do padesátých let 20. století. Druhá polovina knihy je věnována událostem, které autor už sám v České Vsi prožíval, a aktivitám, na nichž se sám podstatnou měrou podílel.

Motlova „věčná kronika“, kterou dopsal až do roku 2012 v naději, že nalezne pokračování, zrcadlí jeho naléhavé „srdečné přání“: Berlínská exulantská historie, která spojuje dva národy, nemá být ani v dalších generacích zapomenuta a vzájemné vztahy německy mluvících potomků českých exulantů a jejich českých přátel mají být i nadále pěstovány.

Edita Štěřiková

ČLENSKÁ SCHŮZE 2016

Členská schůze zapsaného spolku EXULANT se konala v sobotu 15. října 2016 v Evropském školicím centru v Litomyšli, Jiráskova 133. Na programu byly především zprávy o spolkovém životě v předcházejícím

roce: výroční zpráva o činnosti spolku za uplynulé období, zpráva o hospodaření spolku za rok 2015 a současný stav a zpráva revizní komise. Revizní zprávu vzala členská schůze na vědomí a ostatní zprávy schválila. Následující diskuse byla hlavně věnována připravovaným akcím na rok 2016 (konference, zájezd).

Při konferenci v roce 2017 budou volby výboru a revizní komise. Bylo by dobré, kdyby členové spolku věnovali této věci pozornost a navrhli nové lidi, kteří by se ujali práce v EXULANTU.

Výroční zpráva zapsaného spolku EXULANT za dobu od minulé členské schůze (17. 10. 2015):

Od minulé členské schůze se členové výboru i náhradníci sešli k zasedání čtyřikrát. Jednání výboru byla zaměřena především na přípravu mezinárodní konference „Exulanti, vyhnanci a uprchlíci“ ve dnech 14.–16. října 2016 v Litomyšli. Některých jednání se zúčastnil bratr Gerhard Frey-Reininghaus za Synodní radu ČCE, který nám vydatně s přípravou konference, a zejména se žádostí o dotaci na Česko-německý fond budoucnosti, pomáhal. Z konference bude vydán sborník. Při lednovém zasedání jsme se sešli se sestrou Marií Provazníkovou z Veselynivky, bratrem Jaroslavem Kalouskem z Peregu Mare a sestrou farářkou Mariannou Slávikovou ze Slovenska. Bratr Kalousek nám posloužil úvodním biblickým zamyšlením.

Děkujeme Synodní radě ČCE, že ochotně poskytuje pro činnost spolku zázemí i za pomoc při přípravě konference.

První únorovou sobotu (6. 2. 2016) se tradičně konal v Žacléři VIII. ročník Memoriálu Jana Amose Komenského. Této akce se opět (již potřetí) zúčastnili pedagogové a studenti školy J. A. Komenského z Lešna.

Ve dnech 24.–26. 6. 2016 se uskutečnil zájezd na západní Slovensko, zejména po stopách křtěnců (habánů) a českých pobělohorských exulantů. Zájezdu se zúčastnilo celkem 32 osob. Navštívena byla centra křtěnců v Sobotišti, Velkých Levárech, Skalica se

zachovalou budovou bývalého sborového domu Jednoty bratrské, zřícenina hradu Branč. Nejdříve jsme se však zastavili na Staré Turé, kde působily sestry Marie a Kristína Royovy a Marie Rafajová. V neděli jsme se aktivně zúčastnili bohoslužeb ve sboru Slovenské evangelické církve a.v. ve Vrbovcích (2 sborové písně, kázání Petra Brodského, účast při vysluhování Večeře Páně). Velmi srdečné přijetí ve Vrbovcích, bohoslužba a slavnostní oběd ve sborovém domě patřily k vrcholům zájezdu. Cestou zpět jsme ještě navštívili toleranční modlitebnu ČCE v Javorníku.

V neděli 28. 8. 2016 se konalo tradiční setkání reemigrantů a jejich potomků v Trpístech u Stříbra. Kázáním sloužil Mikuláš Zoubek. Děkujeme kynšperskému sboru ČCE a rodině Brahově, že tuto akci již více než 20 let pořádají.

Mgr. Pavel Čáp připravil k tisku trojjazyčnou knihu Bernda Radetzského o exulantském Husinci ve Slezsku. Kniha je k dispozici.

Během roku byla vydána a rozeslána dvě čísla věstníku EXULANT se zprávami o naší činnosti. Věstník vychází v počtu 1040 ks.

Řada lidí navštívila v uplynulém období naše webové stránky a kontaktovala nás prostřednictvím emailu. Snažíme se na jejich dotazy a připomínky kvalifikovaně reagovat.

Evropská síť „Paměť a solidarita“ jako organizátor projektu "In Between? Po stopách místních příběhů na pohraničí Evropy“ se na nás obrátila se žádostí o zprostředkování rozhovorů s pamětníky poválečné reemigrace na Liberecku, což se nám podařilo zajistit.

V roce 2017 budou pokračovat naše pravidelné aktivity: Memoriál J. A. Komenského, setkání v Trpístech. Bude to rok významného výročí M. Luthera a 70. výročí reemigrace volyňských Čechů, kterým se také budeme věnovat. Snad bychom s některým z těchto výročí mohli spojit i zájezd.

Děkujeme všem našim členům i příznivcům za to, že díky jejich podpoře a příspěvkům můžeme tuto činnost vykonávat.

Jan Bistranin

SETKÁVÁNÍ S JAROSLAVEM SEIFERTEM (+ 10.1.1986)

V roce 1946 jsem chodil do druhé třídy Měšťanské školy v Novém Městě pod Smrkem. To jsme se ještě učili v dějepise o naši minulosti, o slavných předcích a výročích, která jsme slavili do roku 1950 pravidelně. Šestého července upálení Mistra Jana Husa, to bylo nejslavnější výročí. U Spálené hospody připravili velkou hranici hasiči, v projevech se střídali ředitelé škol se starostou města a vedoucími Skautu a Sokola. Sedmého března 1850 se narodil T.G. Masaryk, 28. května 1884 E. Beneš. U obou výročí prezidentů se pořádaly vzpomínkové večery, které pořádaly také Sokol a Svaz přátel Junáka.

Tehdy jsem poprvé slyšel o básníku Jaroslavu Seifertovi. Při výročí úmrtí TGM 14. září jsme každým rokem ve škole měli za úkol naučit se Seifertovu báseň „To kalné ráno“ ze sbírky „Osm dní“. „Za sto let možná děti našich dětí / svým dětem budou teskně vyprávěti / o šedém ránu čtrnáctého září, / na věky označeném v kalendáři. To kalné ráno, to si pamatuj, mé dítě“. To musel každý přednést před celou třídou. Třídní učitelka, která tvořila porotu, určila, kdo na slavnosti bude recitovat. K naší radosti byla vždycky vybrána spolužačka, která měla už zkušenosti i z kostela.

Oslavy mimoškolní byly v Sokole – veřejná cvičení na jevišti, prostná i na náradí. Později to byla příprava na slet (1948). U skautů to byl slavnostní táborák 24. dubna na svátek Jiřího, kdy nováčci skládali slavnostní slib. Byl jsem u Skautů i v Sokole.

Ze všech slavností jsme měli nejraději státní svátky, to se nemuselo do školy. Po třech poválečných létech tyto slavnosti přestaly a přišly jiné, povinné, organizované okresními a krajskými výbory a ÚV KSČ.

V roce 1954 jsem vojákoval ve Kbelích a mimo práci na letišti jsem měl na starosti komisní prodej knih a lístků na kulturní podniky, hlavně do městských divadel. Pro

knihy jsem jezdil do hlavní prodejny „Našeho vojska“ v Jungmannově ulici. Mimo jiných autorů vyšla tehdy od J. Seiferta „Maminka“. Dostal jsem jenom dva výtisky, které jsem si koupil sám. Jeden pro budoucí manželku a druhý pro bratra Jiřího. To bylo druhé setkání J. Seifertem.

Třetí setkání, to jsem jel s Petrem Pithartem ke knihvazači na Bílé Hoře, který vázal tajně opisované knihy, samizdaty. To byly, mimo jiných autorů, i od Seiferta „Maminka“ a „Morový sloup“. Ty jsem si hned koupil.

Čtvrté setkání zavínil znova Petr Pithart, když přinesl balík Seifertových knih a dokumentů, návrhů ke jmenování J. Seiferta na Nobelovu cenu. Balík jsem ihned schoval ve sklápěcím gauči, později si ho Petr Pithart odnesl. Vůbec nevím, jakou cestou se dostal do Stockholmu.

Po jmenování Jaroslava Seiferta nositelem Nobelovy ceny jsem měl ohromný pocit, že naše práce, práce desítek lidí, byla úspěšná. Říkal jsem si, že se tím budu chlubit a budu vyprávět: „Tady, kde sedíte, byly soustředěny dokumenty na nositele Nobelovy ceny“. Nevyprávěl jsem o tom a nevyprávím, protože to je minulost, která málokoho zajímá a měl bych přitom pocit veterána od Piavy.

Páté setkání bylo nejsmutnější, stáli jsme s posluchači VŠUP před vchodem do UMPRUM. Přímo naproti je zadní vchod do Rudolfína, odkud vynášely rakev s básníkovými pozůstatky. Rakev nesli ti, co mu nemohli přijít na jméno, ti, co zakázali jeho knihy tisknout a nařídili je dát do stoupy. Tentokrát se knihy nepálily na hranicích jako za Koniáše, ale vozily se nákladními auty do papíren, kde z nich vyrobili balící papír. Jeden z těchto nových Koniášů byl básník Florián, ostatní jsem neznal.

Píšu o tom podrobněji, protože jsme měli v 70. letech maringotku kousek od papíren v Bělé pod Bezdězem, kde skartovali dokumenty ministerstva vnitra nebo zakázané knihy ...

Josef Mundil

VZPOMÍNKA NA BRATRA KONRÁDA KNORRKA

Dne 28.6.2016 jsme se v evangelickém kostele v Kynšperku rozloučili s rozvázným, tichým, ale nepřehlédnutelným bratrem Konrádem Knorrkem, který odešel na věčnost ve věku nedožitých 85 let. Některé momenty svého života vylíčil v knize Edity Štěříkové „Více sluší poslouchati Boha než lidí“ (str. 101 – 117, vydal KALICH pro zapsaný spolek Exulant 2015 a knihu je stále možno zakoupit v knihkupectví Kalich.)

Chtěl bych nastínit několik pohledů, jak jsem ho dlouhá léta znal. Především to byla jeho ochota pracovat na vinici Páně, která vyvěrala z jeho víry v Pána Ježíše. Obrátil se k němu již v mládí v rodném Husinci ve Slezsku (nyní Gęsiniec, Polsko), odkud s rodinou v roce 1950 přišel do Čech. Stal se aktivním členem sboru a kde bylo třeba, byl ochoten pracovat, a to i mimo svůj sbor. Vedl mnoho let dětskou besídku, smíšený pěvecký sbor a trubačský sbor. S tím souvisela i práce na rozepisování not a rozmnožování, dříve přes uhlový papír, což také zabralo hodně času. Dlouhou dobu doprovázel při bohoslužbách společný zpěv na harmonium. Protože byl písmákem, sloužil kázáním při biblických hodinách, ale i bohoslužbách a často i svědectvím na různých místech. Nemohu ani pomínout, že vyhověl požadavku starších sester, aby ve středu zavedl a vedl modlitební hodiny.

Původně v rodném Slezsku chtěl být učitelem, vykonal přijímací zkoušky, ale vyučování bylo ve válce zrušeno. Po přestěhování do Čech pracoval dlouhá léta jako zedník. Mimo zaměstnání, ve svém volném čase, vykonal mnoho zednické práce ve vlastním sboru (Kynšperk, Sokolov, Kraslice), ale i mimo sbor, kde bylo třeba. Mohu zmínit práce na zdevastovaném kostele v Jáchymově nebo v církevním středisku v Herlíkovicích. Aby mohl ve vzdálených Herlíkovicích pracovat, vymohl na svém zaměstnavateli poměrně dlouhé přerušení práce, což tenkrát nebylo jednoduché. Nebál se, že ho propustí,

a pak nedostane práci. Také pomáhal v Hlohové na Domažlicku u soukromého zemědělce br. Korby, za což mu rodina byla vždy velmi vděčná. Rád se zúčastňoval i biblických kurzů pořádaných církví. Snaha dobře pracovat vyvěrala z jeho víry. Tak na něj a na jeho otce ještě po letech vzpomněl při rozhovoru se mnou tehdejší ředitel učňovské školy v Kynšperku bratr František Uttl, člen sboru tehdy Jednoty československé, nyní Církve bratrské. Nemusel je při práci na internátu školy stále kontrolovat, když poznal jejich svědomitou a poctivou práci. Zjistil, že jde o věřící pracovníky. Je to dobré vysvědčení, když je věřící i po této stránce hodnocen kladně. Za zmínku ještě stojí fakt, že téměř všechny středy v posledních desetiletích věnoval obyvatelům domova důchodců v Pochlovicích, kam buď jezdil na kole, nebo později se nechal vozit autem. S nimi mluvil, s nimi zpíval a modlil se. Jistě také proto zástupci domova přišli na pohřební shromáždění s krásným věncem a poděkováním.

Byl otcem sedmi dětí a mnoho práce musela v početné rodině zastat jeho manželka Margita.

Co k tomu dodat? Stručně povědění, byl příkladným písmákem jak tomu rozuměla Jednota bratrská, pilným pracovníkem, modlitebníkem, služebníkem. Dovedl v kostele přivítat a promluvit s hosty a v neposlední řadě, ne dlouho před svou smrtí, procítěně přednesl píseň „Jezu, rač Ty sám“.

Rudolf Braha

ZA JIŘÍM JERSÁKEM

Jiří Jersák, můj manžel, se narodil 31. ledna 1947 jako první dítě z celkem pěti narozených dětí do věřící rodiny Teofila Jersáka a Ksenie Jersákové, rozené Volanské. Po narození Jiřího prožívala rodina ještě asi rok šťastného života. Jersákovi měli malý obchod se spotřebním a textilním zbožím v Šumperku. To se však mělo brzy změnit. V roce 1948 nastaly v Československu velké změny v politickém životě. Rodiče přišli o obchod, což ještě nebylo tak zlé, ale celková atmosféra v národě se pro mnoho lidí změnila.

Po dvou a půl letech po narození prvorozeného syna se narodila Jiřímu sestřička Danuška, se kterou si velmi rozuměl. Tato sestřička však ve třech letech zemřela na zákeřnou nemoc, což malého brášku Jiřího velmi zasáhlo. S ještě bolavým srdcem nastupoval do 1. třídy a hned na to rodinu zasáhly další události, takzvaná 50. léta, která smutně ovlivnila jeho dětství. Několik lidí z jejich blízké rodiny se ocitlo ve vězení, protože vykonávali kazatelskou službu. Nejcitlivější situace se týkala jeho dědečka, kazatele Viléma Volanského, ale také dvou strýčků, z tatínkovy i matčiny strany.

Malý školáček věděl, že jeho blízcí jsou ve vězení a rodiče se trápí. Ve 12 letech přišla další zkouška. Zde se však již začala projevovat jeho víra a osobní vztah k Pánu Bohu. Zemřel jeho bratranec, soused a spolužák Jára Janko, který byl od dětství nemocen na srdce. Chodili spolu i do dorostu a Jára se již projevoval díky své nemoci velmi vyzrálé i v duchovním životě. To mělo na Jiřího velký vliv. V té době se rozhodl vydat Pánu Bohu svůj život a hledal pak i způsob, jak Bohu sloužit. Když skončil základní školu, nemohl hned nastoupit na střední školu z náboženských důvodů, což bylo v té době naprosto běžné. Tak se stalo, že vychodil učňovskou školu v Ostravě a z této školy udělal přijímací zkoušky na železniční průmyslovku v Šumperku. Po skončení studia pracoval Jiří celý život jako elektroprojektant, jen měnil podniky podle místa svého bydliště.

Poznali jsme se v mládeži ve Vikýřovicích, kde doprovázel na klavír, jak při společném zpěvu, tak v mládeži. Právě v době svého dospívání se rozhodl se svojí sestřenicí Jarmilkou spolupracovat na úpravě písní z angličtiny. V té době vznikla řada ručně vyrobených zpěvníků, které jsme používali v mládeži, kam jsem i já chodila. Hudba a zpěv byla pojítka, které nás sblížilo. 17. 7. 1971 jsme měli svatbu ve vikýřovickém sboru, kde jsme byli členy až do roku 1980. Po svatbě jsme bydleli v Temenici, v domě, který po celých 9 let procházel rekonstrukcí. Tady Jiří získal mnoho stavebních zkušeností, protože

se celý dům opravoval především svépomocí. Tam se nám také narodily naše první tři děti – David, Andrejka a Ilonka.

V roce 1979 jel Jiří s dalšími bratry z Vikýřovic na brigádu do kroměřížského sboru, kde se prováděla přestavba modlitebny. Tento sbor byl početně malý, a chyběly tam především mladé rodiny. Byl sem téměř za trest přeložen mladý kazatel Miloš Šolc s rodinou. Byla to jediná mladá rodina s malými dětmi, asi v našem věku. A na vzpomínané brigádě se Jiří dozvěděl, že staršovstvo hledá další mladou rodinu, pro správcovství sborové budovy. Zároveň tam nebyl nikdo, kdo by doprovázel zpěv na harmonium. Také sestra, která pracovala s několika dětmi v besídce, byla už v důchodu. Jiří už při oslovení na brigádě v Kroměříži prožil, že to je místo, kde budeme v budoucnu sloužit. A hned po návratu domů mě požádal, abychom se za to začali modlit. Vím, že jsem si tehdy říkala: „To mi přece Bůh nemůže udělat, po tolika letech práce a života na staveništi se 3 malými dětmi! Proč teď se mám někam stěhovat, když je náš dům dokončen? Dokonce i fasáda!“ A vikýřovický sbor patřil k největším sborům v naší církvi a navíc jsem tam učila besídku. Milovala jsem ty lidi a Jiří tam měl také své místo. Vůbec jsem se za to nechtěla modlit! Ale pak jsem začala a situace se změnila! Za rok jsme se stěhovali a nikdy jsme toho nelitovali. Všechny 3 děti totiž v Kroměříži přijaly Pána Ježíše.

To byl jen začátek našeho stěhování a správcovství. Po dalších 7 letech, když náš nejstarší syn David končil v Kroměříži základní školu, jsme zjistili, že má zájem o studium na Střední škole pro výrobu hudebních nástrojů v Kraslicích. Psal se začátek roku 1987. David byl dietář, a tak jsme se opět po modlitbách stěhovali. Zjistili jsme totiž „jako náhodou“, že v Kraslicích se také kupuje dům na modlitebnu a hledá se rodina, která by tam byla ochotna bydlet a zároveň absolvovat všechny stavební úpravy. V té době mívali v Kraslicích v neděli odpoledne bohoslužby u bratří evangelíků, kde byl náš sbor BJB v nájmu. Byly mezi námi moc hezké vztahy. Přesto bratři toužili mít svoji vlastní budovu.

V Kraslicích mě čekalo další překvapení. Po několika měsících jsem zjistila, že čekáme 4. dítě. Pro Jiřího to zas tak velké překvapení nebylo, protože na začátku našeho manželství jsme si řekli, že bychom chtěli mít 4 děti a můj manžel od prvopočátku věřil, že bude mít syny. Protože se prý v Bibli píše o synech. A tak 18. 6. 1988, rok po stěhování, se nám narodil syn Vít'a. A myslím, že nebylo šťastnějšího otce, protože to bylo jeho zaslíbené a vymodlené dítě v pozdním věku, které si i pojmenoval Vítězslav. Jiří vždy vysvětloval: Pán Ježíš je vítěz a my ho máme oslavovat.

V Kraslicích jsme prožili Sametovou revoluci, a po roce 1989 mnoho krásného, když začali přicházet mladí lidé do sboru a vydávali své životy do služby. Zažili jsme mnoho křtů a rozšíření práce do okolí, kde vznikaly nové stanice sboru. A začala se budovat další modlitebna v Oloví. Oba jsme již pochopili, že je to naše služba a Jiřího velký dar – služba prací.

V roce 1993 jsme se vrátili zpět z dalekých Kraslic do Šumperka, kde jsme v roce 1992 koupili od města 120 let starý dům v ubohém stavu, abychom zde znovu budovali domov pro sebe a naše děti a byli poblíž stárnoucím rodičům. Myslím si, že Jiří za svůj život udělal tolik práce, která by stačila nejmíň na dva životy. Proto jsem moc nechápala, když si ještě asi před 9 lety našel velkou zálibu v sestavování rodokmenů. Ze začátku mi to moc nevadilo, protože jsem myslela, že se to bude týkat naší rodiny a někdy to skončí, ale záhy jsem pochopila, že se mýlím. Jednalo se o všechny exulanty a stala se z toho velká láska, které se věnoval hlavně po nocích. Myslím, že jsem žárlila, protože jsem s ním chtěla trávit více času a také jsem se obávala o jeho zdraví. Ale Jiří, ať pracoval nebo dělal rodokmeny, vše dělal na 110 %. Nějaké zdravotní důvody neuznával.

Stihnul toho v životě hodně. Radoval se z každého narozeného vnoučátka, kterých máme celkem 7. Poslední rok se Jiřímu začaly ozývat zdravotní problémy o kterých nerad hovořil. Čekaly ho nějaké operace. Ale

k tomu už nedojde. Když šel na rehabilitaci, zastihla ho přímo v šumperské nemocnici těžká mozková příhoda. Přes veškerou lékařskou péči, kterou okamžitě dostal, se již neprobral. Když jsem otevřela Boží slovo a hledala tam útěchu, četla jsem v kralickém překladu: „Osobodil jsem, dí Bůh, od břemene ramene jeho, a ruce jeho nádob zednických zbaveny byly“ (Žalm 81,7). Všude, kam se v našem domě podíváme, vidíme jeho práci. Jeho Bůh a Pán života i smrti si ho povolal do Boží blízkosti v úterý v noci 23. srpna 2016 ve věku 69 let. A já jsem nesmírně vděčná Pánu Bohu za těch 45 let společného života, ve kterých jsem mohla stát po jeho boku v časech dobrých i zlých.

Libuše Jersáková

MALÝ PRŮVODCE VELKOU HISTORIÍ PO STOPÁCH - jihozápadní Slovensko

Ve dnech 24. až 26. června 2016 se uskutečnil další z řady zájezdů zapsaného spolku EXULANT. Tentokrát to bylo především blízko za jižní část Česko – Slovenské hranice. V minulosti zde bývala hranice mezi Rakouskem a Uherskem. A ještě dříve Velkomoravská říše. Tak daleko se ovšem vracet nebudeme. Podívejme se však nejdříve trošku na Evropu v době reformace a nástupu proti-reformace, tedy na 15. až 17. století.

V přímé návaznosti na M. J. Husa (upálen 1415) vzniklo na českém území husitské hnutí, utrakvisté a o něco později (1457) Jednota bratrská.

Důležitým evropským mezníkem bylo vydání Lutherových 95 tézí v říjnu 1517 (letos bude 500. výročí), které se staly podnětem ke vzniku německé evangelické církve (luterské, Augsburgského vyznání). Již před tím se Luther seznámil se spisy M. J. Husa i dalších reformátorů o století dřívějších (tzv. první reformace). Lutherovými současníky byli Ulrich Zwingli a o něco mladší Jan Kalvín. Ti rovněž patří k předním reformátorům v Německu a Švýcarsku. Nebyli

však se svými stoupenci jedíní. Další chtěli reformaci důslednější. Byli to křtenci, kteří dostali označení anabaptisté (novokřtenci). Název dostali podle toho, že neuznávali křest nemluvňat, ale podle svého chápání Bible křtili až dospělé na vyznání víry. Sami se mezi sebou nazývali bratři a sestry. V mnohém se s Lutherem, Zwinglim, Kalvínem a dalšími shodovali, byli však ještě radikálnější. Nechtěli zakládat novou církev. Bylo to roztržštěné a dále se štěpící radikální nábožensko-sociální reformační hnutí. Mezi nejznámější osobnosti počátečního období patří Konrád Grebel, Felix Manz (utopen v Curychu 1527), Balthasar Hubmaier (upálen ve Vídni 1528, jeho manželka o 3 dny později utopena v Dunaji), Jiří Blaurock (upálen 1529 u Klausenu), Jakub Hutter (upálen v Innsbrucku 1536). Anabaptisté byli pronásledováni, mučeni a popraveni protestanty i katolíky. Mnozí muži i ženy svou věrnost Kristu zpečetili mučednickou smrtí. W.R. Estep píše, „že se jednalo o jedno z nejkruťejších pronásledování křesťanů v dějinách a že mu padly za oběť celé tisíce křtenců“ (*ESTEP, William Roscoe: Příběh křtenců, BJB 1991*). Část z nich našla na přechodnou dobu útočiště na jižní Moravě.

Morava byla v 16. století nábožensky poměrně tolerantní, čemuž napomáhalo i stavovské zřízení. Skupina křtenců přišla v roce 1526 pod vedením Baltazara Hubmaiera do Mikulova. Získali přízeň Lichtenštejnů, kteří byli majiteli mikulovského panství. Během krátké doby se na Mikulovsku shromáždilo údajně až kolem 12 tisíc vyznavačů a stoupenců „nové víry“. Pokřtít se dalo kolem 6 tisíc luteránů – Němců z Mikulova a okolí, ale i majitel mikulovského panství Linhart z Lichtenštejna. Další skupiny přicházely i po upálení Balthasara Hubmaiera v lednu 1528 a usídlili se na dalších místech jihovýchodní Moravy.

Křtenci byli zruční a spolehliví řemeslníci, vinaři, lékaři a další pracovníci, kteří pracovali pro jednotlivé pány, ale především zakládali samostatné osady, které byly v podstatě soběstačné a jejichž obyvatelé měli

společné vlastnictví. Významným duchovním vůdcem byl Jakub Hutter, který byl stoupencem radikálního křídla. Na Moravu přišel se skupinou křtenců z Tyrolska v roce 1529. Usídlili se v Slavkově. Jeho stoupencům se začalo říkat hutterité. Zvláštní přízeň a ochranu dlouhodobě poskytovali křtencům Žerotínové. Z českých protestantů byla křtencům zřejmě nejbližší Jednota bratrská. Na některých místech na Moravě a později i na Slovensku žili vedle sebe.

Plná svoboda netrvala pro křtence dlouho. V roce 1535 byli Ferdinandem I. vypovězeni z Moravy. Moravští šlechtici však většinou nebrali královské nařízení důsledně, a tak většina anabaptistů Moravu zatím neopustila, případně se někteří jen krátkodobě přesunuli na moravsko-slovenské pomezí a zase se vrátili. Postupně se počet anabaptistů na Moravě rozrostl asi na 45 tisíc osob. Založili kolem 60 osad (dvorů). Období zvýšeného útlaku se střídala s obdobími klidnějšími, a to až do roku 1622. V pobělohorském období však nebyli v českých zemích tolerováni žádní nekatolíci (protestanté) a docházelo k exilu, zejména na sever a východ od hranic českých zemí. Podle Kameníčka „poslední mandát proti novokřtencům pochází z roku 1650. Od té doby o nich není na Moravě žádná zmínka.“ (*KAMENÍČEK, František: Zemské sněmy a sjezdy moravské, jejich složení, obor působnosti a význam, díl III., Brno 1905.*) Podle Františka Kalesného (*KALESNÝ, František: Habáni na Slovensku, TATRAN 1981*) poslední patent proti křtencům vyšel 6. března 1629; nevyhnání křtenců z Moravy mělo být trestáno trestem smrti. Morava se tedy stala útočištěm křtenců (anabaptistů) jen asi na jedno století.

Někteří jednotlivci či skupiny křtenců přicházeli na území dnešního Slovenska souběžně s těmi, kteří přicházeli na Moravu. Na východním Slovensku v Levoči a okolí působil např. Ondřej Fischer. Ve Švedláru (v dnešním okrese Gelnica) založil první křtěneckou obec na Slovensku již v roce 1529, kdy pokřtil kolem osmdesáti místních obyvatel. Fischer byl uvězněn i se svou manželkou. Jeho

manželka byla utopena. Jemu se podařilo utéci. Putoval po různých místech, nějakou dobu byl i v Mikulově. Na místa původního působení na východním Slovensku se však znovu vracel. Koncem roku 1539 nebo začátkem roku 1540 byl polapen a shozen z hradeb hradu Krásna Hôrka poblíž Rožňavy. Podrobněji viz *KALESNÝ, František: Habáni na Slovensku, TATRAN 1981, str. 39-42.*

V Uhrách se udržela náboženská svoboda o něco déle než na Moravě. Proto se značná část křtěnců, zejména hutteritů, postupně přesunula z Moravy na dnešní Slovensko, i když blízko hranic Slovenska s Moravou. Avšak i zde během krátké doby zažili pronásledování. Kromě pronásledování ze strany vládní moci silně trpěli i opakovanými nájezdy Turků a válečnými taženími, při nichž vojska drancovala také dvory křtěnců. Od druhé poloviny 17. století se na Slovensku začalo křtěncům říkat habáni. Původ tohoto názvu není jednoznačně objasněn. Křtěnci ho považovali za hanlivý. Postupně se však vžil a ztratil hanlivý význam. Po roce 1674 se děly první pokusy o pokatolictění křtěnců. Zpočátku byly neúspěšné. V roce 1733 vyšel královský výnos, že všechny habánské děti musí být pokřtěni katolickými kněžími. Habáni je však později „překřtívali“, protože katolický křest nemluvnat jako křest neuznávali. Rekatolizace vyvrcholila v době vlády císařovny Marie Terezie, zejména po roce 1758. Část habánů postupně emigrovala do Ruska, Sedmihradska, rumunského Valašska i jinam, další byli násilně pokatolictění. Na jihu Ruska se jim zpočátku dařilo dobře, avšak v roce 1874 ruský car nařídil povinnou vojenskou službu. Habáni ji odmítali, a tak se vystěhovali do Severní Ameriky, kde jejich potomci mají své komunity se společným vlastnictvím dosud. Na Moravě i na Slovensku poslední zbytky habánů již splynuly s místními obyvateli a zůstávají zde jen historické památky. Jen jedinci si jsou vědomi svého habánského původu.

Některé charakteristické znaky habánů

– křest dospělých až po náležitém poučení v Kristových pravdách

- svoboda svědomí; nikdo nesmí být násilně nucen ke vstupu do společenství křesťanů
- sborová kázeň – napomínání a vylučování těch, kteří nežijí v souladu s Biblií
- odmítali používání zbraní a násilí
- hájili pravdomluvnost; proto odmítali přísahu jako nadbytečnou
- až do roku 1686 měli veškerý majetek společný; každý dostával to, co potřeboval
- každý měl své místo ve společenství
- každý podle svých možností pracoval pro celé společenství
- měli rozvinutý školní systém pro všechny děti, proto mezi nimi nebyla negramotnost; dospívající získávali specializaci podle osobních zájmů a schopností, ale i potřeb společenství
- přísně dbali na kvalitu svých výrobků či služeb, proto jejich výrobky (např. nože, nůžky, keramika) byly vyhledávané; panstvem byli vyhledáváni jako schopní a spolehliví správci, lékaři, řemeslníci
- neděle byla dnem odpočinku
- právem se oslovovali bratři a sestry
- mezi sebou udržovali svůj mateřský (německý) jazyk, s místním obyvatelstvem se snažili mluvit jejich jazykem, kterému se postupně naučili.

Bratrské dvory

Na místech, kde jim to bylo dovoleno, křtěnci zakládali samostatné osady – dvory (Bruderhof). Domy měly strmou a vysokou sedlovou slaměno-hliněnou střechu. V podkroví byly malé pokojíky jako ložnice pro manželské dvojice. V přízemí byly větší místnosti pro společné kuchyně, jídelny, dílny, ložnice pro děti, školky, školy, skladiště. Jedna velká místnost sloužila jako modlitebna. Dosud se zachovala řada jednotlivých habánských domů na různých místech západního Slovenska, celé dvory se nezachovaly. Hlavním centrem křtěnců se stalo Sobotiště. Dalšími významnými centry byly například Skalica, Kátov, Holíč, Podbranč, Senica, Šaštín, Častkovce, Trenčín, Moravský Ján a další. Nejvýznamnější zachovalou památkou je

22 staveb habánského dvora ve Velkých Levárech, z původních 40 staveb).

Bratrský dvůr, to ovšem nebyl jen soubor staveb, ale živé, fungující církevní společenství, které bylo poměrně uzavřené a mluvilo svým (německým) jazykem a které se snažilo být pokud možno ve všem soběstačné a nezávislé. Ne všichni však žili v bratrských dvorech. Někteří byli ve službách svých pánů jako lékaři, správci, řemeslníci. Někteří pracovali misijně, to je šířili křtěnecké důrazy. To, co vyrobili nad rámec svých potřeb, prodávali. Zvláště známá byla a dosud je habánská keramika. Zájem byl i o nožířské výrobky, výrobky textilní a kožařské i další.

Sobotiště

Po vypovězení křtěnců z Moravy na základě rozhodnutí zemského sněmu v roce 1545 mnozí našli útočiště na západním Slovensku, zejména v regionu Záhoří. V Sobotišti založili v roce 1546 bratrský dvůr na panství Františka Nyáryho. Již v roce 1548 však byl na základě nařízení uherského sněmu Nyáry přinucen křtěnce ze Sobotiště vypovědět. Odkoupil část jejich majetku a zabezpečil jim ochranný doprovod zpět na Moravu. Toto vyhnání zřejmě nebylo důsledné, takže v roce 1550 se s křtěnci v Sobotišti již opět setkáváme. V roce 1554 proběhl křest asi 60 osob. Bratrský dvůr (křtěnecká hospodářská i náboženská obec) v Sobotišti získala mezi bratrskými (habánskými) dvory jedno z předních postavení. Období 1565 až 1592 nazývají habánské kroniky „zlatou dobou habánské obce“. Bratrský dvůr v Sobotišti se stal sídlem habánského biskupa. V průběhu 17. století dochází v souvislosti s politicko-hospodářským vývojem k hospodářskému úpadku země. To se odrazilo i v životě habánské komunity. Tureckých nájezdů v letech 1663 až 1665 nebylo uchráněno ani Sobotiště. V létech 1672 až 1678 postihlo Sobotiště několik krutých povodní, které zničily řadu staveb, odplavily seno z luk a zničily další úrodu. Utopil se dobytek. Navíc turecké nebezpečí trvalo dál. Došlo k protihabsburskému povstání (1678-1685), do jehož čela se

postavil Imrich Thököly. Podařilo se mu sjednotit Sedmihradsko s Uherským královstvím a spojit se s Turky ve snaze vymanit Uhersko z habsburské nadvlády. Nejen turecká vojska a povstalci vedeni Thökölym, ale i vídeňská císařská vojska drancovali Sobotiště, Velké Leváre a další habánské dvory; samozřejmě nejen ty. Docházelo k uvolňování morálky i mezi habány. V roce 1686 zaniklo i jejich společné vlastnictví, nejdříve ve Velkých Levárech, ale také v Sobotišti i jinde. Pokatoličtění rodiny měly již soukromé vlastnictví.

Prvé pokusy o pokatoličtění habánů se staly v roce 1674, avšak byly neúspěšné. V roce 1733 vyšel královský mandát, který přísně nařizoval, aby všechny habánské děti křtili katoličtí kněží. Výchovu dětí si však habáni zajišťovali nadále po svém. Nové snahy o pokatoličtění habánů byly v době vlády Marie Terezie. Habánům byly odebrány jejich knihy, zpřísněn katolický křest dětí a „přesvědčování“ se dalo i krutým bitím.

V současné době najdeme v Sobotišti ještě několik habánských staveb, i když ne z počátečního období, protože původní dvůr byl několikrát zničen povodněmi, požáry, povstalci nebo procházejícími a rabujícími vojsky. V obci je 2,5 km dlouhá naučná stezka s 9 informačními tabulemi, které informují o jednotlivých historických místech. Setkáváme se tak s historií vzniku obce, s památkami po habánech, náboženským i hospodářským vývojem.

Samuel Jurkovič založil v únoru 1845 v Sobotišti „Gazdovský spolok“, který byl prvním družstvem na evropské pevnině a druhým v Evropě vůbec (po anglickém v městě Rochdale). Jednalo se o úvěrové družstvo, které plnilo i funkci spořitelny pro své členy.

Nedaleko Sobotiště je zakonzervovaná zřícenina hradu Branč, který byl sídlem vrchností panství, do jehož obvodu patřilo i Sobotiště. Hrad byl založený mezi léty 1251 až 1297 a postupně byl dostavován a více opevňován. Krátkou dobu ho vlastnil i český král Jan Lucemburský. V 16. století se stal vlastnictvím výše zmíněného Františka Nyáryho. V období tureckých válek sloužil jako

útočiště pro obyvatelstvo z okolí. Nakonec byl i Branč obsazen Turky a později dalšími vojsky.

Stojí to za to zříceninu hradu Branč navštívit a připomenout si pohnutou historii habánů i ostatního obyvatelstva v tomto regionu. A navíc je zde nádherný výhled na všechny světové strany. Na hradě se koná každoročně začátkem července bohoslužba s připomenutím toho, že zde v létech 1674 až 1675 byli vězněni protestantští duchovní, které bratislavský soud odsoudil na galeje a kteří zde zemřeli. Mají na hradě postaven památník.

Velké Leváre

Velké Leváre se nacházejí asi 10 km severně od Malacek, jen několik km od řeky Moravy, za níž již je Rakousko. V roce 1588 do Velkých Levár přišli křtenci, vypovězení z Moravy a založili zde bratrský dvůr. Měl přes 40 vícepodlažních staveb. Dochovalo se 22 staveb z 16. až 19. století, které jsou rekonstruované. Tento Habánský dvůr je největší zachovanou památkou na bratrské dvory křtenců v Evropě a je vyhlášen za památkovou rezervaci lidové architektury. V jednom z domů je habánské muzeum. K muzeu patří i kaple z roku 1767, tedy z období, kdy došlo k pokatolictění habánů. Levárská habánská obec měla úzké kontakty s ostatními habánskými dvory na západním Slovensku, kterých bylo přes třicet. Zvlášť úzké byly kontakty se Sobotištěm. Situace a problémy byly ve Velkých Levárech i v dalších habánských společenstvích v této oblasti obdobné. Návštěva Habánského dvora včetně muzea určitě stojí za pozornost.

Skalica

Skalica je velmi pěkné a zajímavé město. Je téměř na hranicích s Českou republikou, jen několik km od Hodonína. Má zachovalé historické centrum s řadou historických památek. I budova, v níž je muzeum, je velmi pěkná. Je architektonickým dílem Dušana Jurkoviče, vnuka Samuele Jurkoviče, zakladatele Gazdovského spolku v Sobotišti.

Záhorské muzeum ve Skalici má několik částí. Ve vstupní části je velká mapa regionu Záhorie a znaky 85 záhorských obcí a míst. Další části se týkají historie, výrobků, náradí a nástrojů, zemědělství, potravinářství a podobně. Určitá část je věnována archeologickým nálezům. Je zde zdokumentována historie náboženského života včetně života habánů v regionu. Habánský dvůr ve Velkých Levároch spadá pod toto muzeum.

Za pozornost stojí i to, že v regionu Záhorie i v dalších částech Slovenska nebyli v minulých stoletích z nekatolíků jen křtenci (habáni, anabaptisté, hutterité) a evangelíci (zejména luteráni), ale také řada sborů Jednoty bratrské. Čeští či moravští bratři zde našli své útočiště po bitvě na Bílé hoře v roce 1620. Cestou z Lešna do Sedmihradska a zpět v letech 1650 až 1654 navštívil a povzbuzoval tyto sbory Jan Amos Komenský. Ve Skalici bylo jedno z hlavních středisek Jednoty. Její skalický sbor měl v polovině 17. století asi 300 členů. Koupil si v roce 1647 dům v tehdejší Soukenické, dnes Komenského ulici, který adaptoval na sborový dům. Byla v něm škola, fara i knihovna, kterou si přinesli z Ivančic. O Velikonocích 17. dubna 1650 tento sborový dům posvětil Jan Amos Komenský. Ve Skalici údajně pobyl několik měsíců. Při tomto pobytu se zřejmě setkal i s křtenci a seznámil se s jejich způsobem života včetně výchovy a vzdělání dětí. To údajně mohlo ovlivnit i jeho pedagogické úsilí a záměry. Koncem roku 1671 městský magistrát sborový dům bratřím odebral a dal ho do užívání římskokatolickým Paulínům.

Na zmíněném domě Jednoty je od roku 1957 pamětní deska J. A. Komenskému. Budova patřila určitou dobu Záhorskému muzeu, nyní je majetkem firmy, která ji zrekonstruovala pro svou potřebu. Pamětní deska je zachována. Je jen škoda, že poněkud zaniká mezi firemními reklamami. Komenský má v Skalici i bustu, která je umístěna v parčíku Komenského u evangelického tolerančního kostela, postaveného v letech 1796-1797. Věž k němu (vedle něj) byla přistavěna až v roce 1938 podle návrhu Dušana Jurkoviče. Je na ní nápis: „Pamiatke Komenského 1650“.

Historický slovenský (tehdy uherský) region Záhorie je tedy místem, kde se setkali němečtí exulanti – křtěníci – z Rakouska, Německa, Švýcarska, Itálie a čeští a moravští pobělohorskí exulanti a kde se již, zejména mezi obyvateli německé národnosti, začalo šířit evangelictví augsburského vyznání (luteráni).

Hlavní prameny:

KALESNÝ, František: Habáni na Slovensku, TATRAN 1981

Niesli svetlo evanjelia (sborník), Bratská jednota baptistov v SSR, Bratislava 1988

100 let života víry (Jubilejní sborník BJB v ČSSR), BJB v ČSSR, Praha 1989

ESTEP, William Roscoe: Příběh křtěníců, BJB 1991

<https://cs.wikipedia.org/wiki/Habáni>

<http://www.obecsobotiste.sk/Habani.aspx>

https://sk.wikipedia.org/wiki/Velké_Leváre

<http://www.zahorskemuzeum.sk>

<http://www.pam.epocha.sk/index.php/zahorie/okres-skalica/644-jan-amos-komensky-zborovy-dom-jednoty-bratskej-skalica>

http://www.tikskalica.sk/evt_file.php?file=1287

Dobroslav Stehlík

ZÁJEZD – POUŤ K 500. VÝROČÍ REFORMACE

TERMÍN: 5. - 7. KVĚTNA 2017 (pátek – neděle)

CENA: 3.500,- Kč/osoba (autobus, ubytování, 2 večeře, 2 snídaně).

UBYTOVÁNÍ ve vícelůžkových pokojích s vlastním sociálním zázemím: Jugendherberge Wittenberg, Schlosstrase 14/15, www.jugendherberge-wittenberg.de.

PROGRAM: pátek 5. května: odjezd z Prahy Černého mostu 10.00 hod. (po domluvě možno nasednout i jinde), Drážďany – prohlídka města, obnovený kostel Frauenkirche, Míšeň – zámek, porcelánka, Torgau – památník setkání americké a sovětské armády na Labi, Wittenberg – ubytování, večeře, prohlídka města – exteriéry, volno.

Sobota 6. května: Wittenberg: augustiniánský klášter – Luterhaus (muzeum reformace, výstava „Po stopách německé reformace“, Universita Wittenberg, Zámecký kostel – bronzová vrata s 95 tezemi, Kostel všech svatých – interiér s hroby Martina Luthera, Filipa Melanchtona, obrazy Lucas Cranach ml., Mariánský kostel – Poslední večeře: Lucas Cranach st., Dům Filipa Melanchtona, Dům Lucase Cranacha st.

Neděle 7. května: účast na bohoslužbách, Eisleben - místo narození a úmrtí M. Luthera, na zpáteční cestě ještě zastávka u Lipska – památník bitvy národů. Příjezd do Prahy do 19.00 hod

Přihlášky s uvedením jména, příjmení, bydliště, telefonu a e-mailu zašlete do 28.2.2017 na adresu : Mgr. Pavel Čáp, Brechtova 778/4, 149 00 Praha 415 (tel. 604 175 061) nebo pavel.cap@email.cz.

Zároveň je třeba do 30.3.2017 uhradit částku 3.500,- Kč na účet EXULANTA : číslo účtu 209898309, kód banky 0800.

Zdravotní pojištění na cestu si každý účastník zajistí samostatně.

EXULANT, zapsaný spolek srdečně zve na každoroční

K O N F E R E N C I,

kteřou pravidelně pořádá pro připomenutí významných událostí z dějin české reformace, českého náboženského exilu a návratu potomků pobělohorských exulantů do staronové vlasti.

Letošní konference se bude konat

**ve sboru Českobratrské církve evangelické v Šumperku, Revoluční 8,
ve dnech 7. a 8. října 2017.**

Zahájení konference bude **v sobotu 7. října v 10,00 hod.** Přednášet budou dr. Eva Kowlaská z Historického ústavu AV v Bratislavě, doc. Jan Malura ze Slezské univerzity v Opavě a dr. Peter Morée z Evangelické teologické fakulty UK v Praze.

Výbor zapsaného spolku **EXULANT** svolává

VÝROČNÍ ČLENSKOU SCHŮZI,

kteřá se uskuteční **v sobotu 7. října 2017 ve 13.30 hodin**
ve sboru Českobratrské církve evangelické v Šumperku, Revoluční 8.

1. Ustavení členské schůze (prezence, volby skrutátorů, zapisovatele a ověřovatele zápisu)
2. Výroční zpráva o činnosti sdružení za uplynulé období
3. Zpráva o hospodaření sdružení za rok 2016 a současný stav
4. Zpráva revizní komise
5. Volby členů výboru spolku
6. Volby členů revizní komise
7. Informace, diskuse, návrhy

Nemůžete-li se valné hromady zúčastnit, je vhodné, abyste písemně zmocnili jiné členy sdružení k zastupování. Připravte si podněty pro naši další činnost.

Informační věstník zapsaného spolku EXULANT. Vydává EXULANT, zapsaný spolek. Vychází 2x ročně. Sídlo spolku i redakce: Jungmannova 22/9 (Husův dům), 110 00 Praha 1 – Nové Město, Česká republika. http://exulant.evangnet.cz ISSN 1801-514X
